

Draskóczy Ede története

A magyar szellem-mű egységes és oszthatatlan, de ezen belül a délvidéki magyar irodalomnak egészen különös az állása. Lényege és belső törvénye szerint regionális irodalom. Ezen a legmélyebb élményen keresztül emelkedhetik csak a magyar és európai csúcspokra. (Draskóczy Ede)

A tiszta fogalmak embere

Draskóczy Ede óbecsei ügyvéd, lapszerkesztő, kisebbségi politikus, a délvidéki magyar irodalmi és művelődési élet fáradhatatlan szervezője születésének 120. évfordulóját ünneplik az idén azok, akik még egyáltalán emlékeznek a kiváló közéleti emberre, és a munkássága nyomán kibomló szellemi mozgalomra. Az irodalomtörténeti monográfiában a neve mindössze háromszor szerepel, s mindannyiszor a Szenteleky Kornél Irodalmi Társaság megalakulása körüli érdemeit méltatja az emlékező. Arról, hogy Draskóczy Ede az 1920 és 1945 közötti negyed évszázad során fáradhatatlanul, megingathatatlan elszántsággal küzdött a kisebbségi sorsra jutott délvidéki magyarság irodalmának megszervezéséért, az irodalom intézményesítéséért, s hogy ezen a vidéken ő dolgozta ki a közösségi szolgálat ideológiai-bölcseleti alapvetését – arról már egyetlen szó sem esik. Pedig a jeles férfiú Szenteleky Kornéllal együtt – nem egy esetben nála is következetesebben – küzdött a délvidéki hagyományos értékek megőrzéséért és a délvidéki szellemiség megújításáért; a Bácska Kazinczyjának halála után pedig többször is kísérletet tett azon „üdvhadsereg” megteremtésére, amely a hűség, a szolgálat és a tisztesség tekintetében méltó módon állhatott volna a kallódásnak induló közösség elé.

De nem emlékeznek Draskóczy Ede áldásos tevékenységre az óbecseiek sem. Hogy rettenetes

dolog emlékek nélkül élni, az egészen bizonyos, az pedig, hogy bennünket – az utókor nemzedékét – nem tanítottak meg emlékezni, az elsősorban könyvelmű apáink és felelőtlen tanítóink bűne. Minden közösség történelmének vetése az emlékezés kertjeiben sarjad ki, ott hozza meg virágait, ott érik be a termése, hogy a betakarítás után a bölcs gazda elégedettségével vessünk számot a megtelt magtárainkkal. Balgaság azt hinni, hogy ezt a munkát akárkinek is meg lehet spórolni, hiszen aki nem ismeri a saját népének a történelmét, az arra kárhoztatik, hogy megismételje azt. Apáink és tanítóink hátat fordítottak az elmúlt koroknak, úgy vélték, hogy nincs szükségünk az elődök életének történeteire, nincs szükségük azoknak az eseményeknek a tanulságaira, amelyek szerencsétlenné, boldogtalan földönfutókká tettek bennünket, délvidéki magyarokat. Pedig a bölcsesség azt súgja nekünk: mindaddig szerencsétlenek, boldogtalan földönfutók leszünk, amíg nem szerezzük vissza az emlékezés gazdag kincstárát. A régi történeteink teszik az életünket otthonossá, s amikor az egykori színek és hangulatok újra megérintik a szívünket, megérik bennünk a felismerés: annyi fölösleges bolyongás után végre hazataláltunk. Könnyebb a dolga annak, akit kézen fog az elődök jóindulata, hogy átvezesse őt az emléktelenség ingoványán, őrizve lépteit egészen a szülőföld biztos talajáig. – Ez volt a hazavezető utad – mondja, és elbocsát. Erről énekelt Csuka Zoltán, amikor *Apostolok küldettek* című versében megfogalmazta: „boldogok az egymásrataláltak, kik kimozdítani jöttek / a kátyúbazökkent embert”.

Draskóczy Ede – akit a *Képes Vasárnap* újságírója „izzig-vérig kultúrember”-nek¹ nevezett, Fekete Lajos „az erősek” közt² látott, Csuka Zoltán „küldetéses apostol”-ként³ üdvözölt, a Korunk írója Diószeghy Tibor a Vajdaság Kemény bárójának⁴

¹ *November 17-én és 18-án ünnepli fennállásának hatvan éves jubileumát a sztáribecseji Magyar Népkör – A Népkör vezetősége megrendezi a vajdasági magyar írók első találkozóját; Képes Vasárnap, 1928. (...) 17. p.*

² *Fekete Lajos: Bizó szó az erősekhez. Draskóczy Edének s a Vajdasági Írás többi munkatársának (vers); Vajdasági Írás, 1928. december 23. 423. p.*

³ *Csuka Zoltán: Apostolok küldettek. Draskóczy Edének (vers); Vajdasági Írás, 1928. december 2. 324–325. p.*

⁴ *Diószeghy Tibor: A Vajdasági Helikon; Korunk, 1929. január (1. szám)*

tekintette őt, Majtényi Mihály pedig egyszerűen „a nagy kapacitású Draskóczy Ede”-ként⁵ emlékezett meg róla – nem kapott helyet az irodalmi emlékeztünkben, *A jugoszláviai magyar irodalom története* is csak azt tartja érdemesnek megemlíteni, hogy két alkalommal is elnöke volt a Szenteleky Társaságnak. Pedig éppen azért tölthette be az elnöki tisztséget, mert a pályatársak még tudták, hogy Szenteleky Kornélon kívül senki nem tett annyit a „vajdasági” magyar irodalom intézményes alapjainak megteremtése érdekében, mint Draskóczy Ede, aki lapszerkesztőként, a magyar művelődési élet szervezőjeként találkozásra, összefogásra és közös tervek, célok kidolgozására biztatta az író-társakat. Maga Szenteleky azért ragaszkodott az óbecsei ügyvéd barátságához, mert tőle a pályatársi hűségen kívül mindenkor megkapta a bátorítást, az eligazító jó tanácsot is. 1927. szeptember 12-én kelt levelében így fogalmazott: „Nagyon szeretnék veletek beszélni, kis életet, melegséget érezni magam körül, hallani és élni a ti életeteket, és *emlékekkel vagy tervekkel tölteni meg koldustarisznyámat.*”⁶ Ragaszkodott a személyes jelenlétéhez, ha Szabadkán, Újvidéken vagy Nagybecskereken fontos ügyekben tárgyalt, s rendre kikérte a tanácsát, ha lapkiadás ügyében kellett döntenie. Draskóczy – aki higgadt és megfontolt érvelésével mindig elfogadott tárgyalófélnak bizonyult – Szentelekynél is tisztában látta a kisebbségi élet szűkre szabott határán belül kínálkozó lehetőségeket, a vállalás veszélyeit és vállalkozás buktatóit, s tanácsaira mindenkor biztosan lehetett sorsdöntő kezdeményezéseket alapozni. Erővel is tovább bírta, mint beteg pályatársa, Budapest bombázása kellett ahhoz, hogy terveivel együtt eltűnjön a magyar tájról.

Draskóczy Ede 1891. november 21-én született Makón az ottani templomépítő evangélikus pap második gyermekeként. Péter László *Három Draskóczy Ede* című tanulmányában⁷ kiváló részletességgel dolgozta fel a neves család gazdag történetét, és azt az óriási munkát, amellyel a Draskóczyak a közösség ügyét nemzedékeken át szolgálták. Az apa, idősebb Draskóczy Ede fél évszázadig állt a makói evangélikus egyház élén, s halálát követően a nevét a makóiak – érdemei elismeréseként – emléktáblán örökítették meg.

A fiú 1913-ban a kolozsvári egyetemen szerzett jogi doktorátust; *Nos Rector et Universitas Litterarum Regia Hungarica Francesco-Josefina Kolozsvariensis* – olvasható a család által őrzött diplomán. Az ifjú ember ennek birtokában kereste helyét a világban, s a családi emlékezet szerint azért döntött Óbecse mellett, mert az a Tisza partján feküdt, s ez a tény a Maros mellett nevelkedett fiú számára döntőnek bizonyult. Évekkel később Szenteleky Kornél egyik őszi levelében így fogalmazott: „Élénken sajnálom, hogy nem vár már többé meleg, méla tiszai este, de cserébe többet kaphatok belőletek.” (1927. szeptember 12.) Nagy beszélgetések, nagy tervek megszületésének lehetett tanúja a szívüknek oly kedves folyó!

Hogy a fiatal joggyakornok mikor tette első sétáját az óbecsei Tisza-parton, nehéz pontosan megállapítani, annyi azonban bizonyos, hogy a makói Arad-Csanádi Takarékpénztár 1915-ben Draskóczy Ede „járásbírósi jegyzőnek” már Óbecsére küldte az egyik értesítését. Az egységes bírói és ügyvédi vizsgát 1917. június 4-én tette le Budapesten, ami csak úgy volt lehetséges, hogy előtte három évig gyakornokoskodott a jogászi pályán. Ezt a három esztendő az óbecsei dr. Székely Ignác ügyvédnél szolgáltatta le, akinek irodáját nem sokkal ezt követően át is vette. Nem is akárhogyan: a *Tiszavidék* című helyi lap 1920. február 1-jei, vasárnapi számában bejelentette, „Dr. Draskóczy Ede ügyvéd kedden délután 4 órakor tartja esküvőjét e helybeli ev. ref. templomban Székely Mária úrleánnyal, dr. Székely Ignác ügyvéd kedves leányával.”⁸ Ama nevezetes Székely-ház a „korzó” utca és a Zöldfás utca – akkoriban Vilzonova utca, később Kossuth utca – sarkán a 24-es szám alatt volt, évek múltán ide érkezett a délutáni vonattal Szenteleky is, hogy egy kellemes hétvége után rendre megírja köszönő levelét: „Drága uram – írta kellő tisztelettel még barátságuk elején –, első szavam a köszöneté. Egyszerűen, talán banálisan, de szívem teljes melegével köszönöm azt a sok, sok kedvességet, figyelmet, megértést és melegséget, amelyben ringattak és boldoggá kábítottak. Olyan mesészerű volt az a néhány éjjeli óra ott Becsén, nem emlékszem, hogy sokszoros bolyongásaim között valaha is ennyi közvetlen kedvességre, ennyi tiszta melegséget árasztó szívre

⁵ Majtényi Mihály: *Mindennapi kenyerünk*; In: *Szikra és hamu*; Novi Sad – Forum Könyvkiadó, 1963. 212. p.

⁶ *Szenteleky Kornél irodalmi levelei 1927–1933*; Sajtó alá rendezte, és bevezetéssel ellátta Bisztray Gyula és Csuka Zoltán, Zombor – Budapest, kiadja a Szenteleky Társaság, 1943. 48 p.

⁷ Péter László: *Három Draskóczy Ede*; *Marosvidék*, 2009. augusztus (2. szám), 35–41. p.

⁸ *Esküvő*; *Tiszavidék*, 1920. február 1. 2. p. – Székely Mária 1895. március 13-án született Óbecsén, az esküvőre pedig 1920. február 3-án került sor.

akadtam volna. Köszönöm, mindannyiuknak köszönöm. [...] Szenteleky⁹ (1927. május 2.)

Két erőteljes férfiúi munkával eltöltött évtized múltán a már országosan ismert közéleti ember *A visszatért Délvidék* című könyvben leplezetlen lelkesedéssel, erőteljes érzelmi azonosulással írta meg Óbecse-élményét, rokonszenvvel mutatva be a hajdani küzdelmek színhelyét: „A tiszai gabonaforgalom központja, s kellemes víziút fel Szegedig, s le egészen Titelig. Aszfaltos útjai és gyalogjárói városi igényűek, Pazar villanyvilágítása az egész Bácskában híres, házai a polgári megállapodottságot és jólétet lehelik. Vasúti és tiszai parkja kellemes pihenést és üdülést nyújtanak. Társadalmi élete pezsgő, nyilvános helyei hívogatóak, szórakozást kínáló. Óbecséhez mindenki ragaszkodik, aki csak megismerte. Van benne valami vonzó, mint egy kedves családi otthonban. Mindenki úgy érzi magát itt, mintha már valaha élt volna közöttük, mintha valami nemvárt viszontlátást ünnepelne. Vagy éppen mintha hazatérne a rég nem látott meleg fészekbe. Van benne valami, ami mindjárt rokonszenvet gerjeszt, valami megmagyarázhatatlan szuggesztív erő, amely alól szabadulni nem lehet. A becsei ember aszfaltját selyemútnak hívja. Ha behajt a selyemútra, elhalkul a kocsija zörgése, megcsitul a tengely rázása. Simán és kellemesen gördül a szekere. Ezt érzi mindenki, aki hozzánk egyszer befordul. Selyemút fogad mindenkit.”¹⁰ Ugyanilyen szeretettel szólt az óbecsei emberről is, aki – az ő meglátása szerint – sohasem mutat többet kívülről, mint amennyit belülről ér. Az óbecsei polgár ugyanis mindenkor szerény és mértéktartó. És mindig ügyel arra, hogy senkinek se legyen kiszolgáltatva, senkinek ne legyen felette hatalma – így szokta meg, amióta 1870-ben a kincstártól a maga pénzén váltotta meg a saját és a birtoka szabadságát. Úr ő a maga portáján, és ha az adóját megfizette, „hozzá senki sem nyúlhat”. Földjére és méltóságára egyformán ügyel, takarékos és „keménymarkú”. Az elvont eszmék iránt ugyan „nem mutat kellő megértést, de ösztönös ragaszkodással tartja a földet, s benne éppen ez a nemzetfenntartó erő”. Draskóczy Ede az óbecsei embert külsőleg és belsőleg egyként büszke polgárnak látta. Persze élete küzdelmesebb pilla-

nataiban látta ő Óbecse hétköznapibb valóságát és szomorúbb arcát is. Egy 1928-ban közölt írásban kiállva Ady Endre és a modern magyar irodalom mellett, elhatározását megokolandó így fogalmazott: „A mi kisvárosi életünk úgyszólván távol esik a szabad vizek szabad járásától, ritkán üti partjait messzi tengerről jött erőteljes hullám, hogy felfrissítse elhínárosodó vizeit, kötelességünk tehát, hogy ha csak apró csatornákkal is, de bekapcsoljuk az élő vizek felpaskoló áramába.”¹¹ A szellem emberével szemben tehát erkölcsi követelmény, hogy a modern gondolatokkal és a korszerű törekvésekkel megismertesse az elmaradott vidék hínáros lelkeit is.

Herceg János, aki az 1930-as években óbecsei látogatásai során ugyancsak megfordulhatott Draskóczy Ede családjánál, fél évszázaddal később így emlékezett a kiváló irodalomszervezőre: „Jómódú ügyvédi irodát örökölt apósától, maga pedig impozáns megjelenésű, monoklit viselő, kissé raccsoló úr volt, negyven és ötven év között, annak a magyar dzsentritípusnak a megtestesítője, akinek szellemi igényei azonban háttérbe szorították a vidéki urak passzióit.”¹² Nem volt viszont ilyen kedvező véleménye a visszaemlékezőnek a városról és lakóiról sem. Azt még elismerte, hogy kései látogatásakor is a hajdani idők emléke kísérte őt az útja során, s végig úgy érezte, hogy a régi Óbecse sokkal kedvesebb a számára, mint amit később maga körül látott, s ennek okát is megnevezte. Ő ugyanis egy egészen másmilyen óbecsei emberrel találkozott, mint amelyiknek Draskóczy Ede megírta az apoteózisát: „A széthúzó erők, amelyek régen oly lankadatlanul munkálkodtak Bácsán, annyi csoportra osztották a magyar vezetőséget – írta Herceg János 1978-ban –, ahány ügyvéd vagy orvos volt ebben az alsó-tiszai városban. Még a plébánosok között is voltak határvillongások! Az esztétikai hajlamú Petrányi Ferenc, aki Than Mór művészetének legilletékesebb méltatója lett, s az asszonyszíveket meghódító alsóvárosi pap, Csizovszky személyeskedő vitáinak közéleti visszhangja volt Bácsán.” Herceg a pártoskodásban látta annak igazi okát, hogy Óbecse messze földön híres irodalmi és művelődési élete oly tragikusan szétesett, s jószerével eltakarta a feledés homálya. Ez viszont nem az 1920-as években kezdődött, ha-

⁹ Szenteleky Kornél *irodalmi levelei 1927–1933*; i. m. 41. p.

¹⁰ Draskóczy Ede: *Óbecse*; In: *A visszatért Délvidék*. Szerkesztette Csuka Zoltán; Budapest – Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, 1941. 191. p.

¹¹ Dr. Draskóczy Ede: *Elnöki jelentés a Népkör választmányának és tisztviselőkarának az 1927. évi működéséről*; *Tiszavidék*, 1928. február 18. 2–3. p.

¹² Herceg János: *Keresztül-kasul*; In: *Összegyűjtött esszék, tanulmányok III. kötet*. Összegyűjtötte, az utószót és a jegyzeteket írta Pastyik László mgr.; Beograd – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2003. 739. p.

nem jóval előbb, valamikor az 1900-as évek elején, amiből még inkább kitűnik Draskóczy Ede áldásos tevékenységének béketeremtő ereje, hiszen az a tény, hogy az 1880-as években Szulik József, majd nyomban utána az 1890-es esztendőik alatt Szász István nemzedéke olyan fényt tudott varázsolni a város életébe, amelyre évszázad múltán is érdemes emlékezni, s hogy az a fényes felemelkedés a két világháború közötti években – immár a magyarság kisebbségi helyzetében – Draskóczy Ede irányításával megismétlődött (hogy egyáltalán megismétlődhetett), méltánylandó következménye egy őszinte elszántsággal vállalt kultúrmisszióknak.

Megérkezését és otthonteremtését követően az ügyvéd, még inkább a közéleti ember Óbecsével és a Tisza-parttal együtt a bácskai szellemi tartalmával is számot vetett. A *Regionalizmus* című, látzólag kései, 1943-ban megjelent írásában a magyar szellemi központok (elsősorban Budapest) és a vidék közötti különbséget fejtette ki ragyogó tisztánlátással, kiváló társadalomkritikai érzékkel. Úgy vélte, hogy a magyarságtól idegen eszmék a történelem során mindig a szellemi központokban leltek termékeny talajra. Ez úgy általánosságban rendjén is van, az új gondolatok és törekvések – a „nyugati szellem” – mindig a magyar vezető réteg soraiban szerzett magának biztos pozíciókat. A réginek az átfestését mindenkor a szellemi elit végezte el – s tette ezt nem mindig a nemzeti értékek kifejezett javára. A baj rendszerint akkor következett be, amikor az elit a nyugati kultúrát egyszerűen lefordította magyarra, és ezt a „fordított-kultúrát” akarta belepántálni a magyar életbe. Olykor társadalmi konfliktusok, esetenként forradalmi lázadások születtek a kellően át nem gondolt újító szándékok nyomán. Az ilyen kiélezett helyzetekben mutatkozott meg a maga teljes tragédiájában, hogy a magyar nép nagyon sokszor idegen észjárást és „idegen magatartást tapasztalt a vezető magyarság oldaláról is”, amit konzervativizmusából és a hagyományok tiszteletéből eredően egyszerűen nem fogadott el. Ebből ered a magyar vidék örökös ellenzéki sége, rebellis magatartása. „A mindenáron nyugat felé iramodóknak – fogalmazta meg Draskóczy – a vidék állott ellen. Vidék volt a vármegye, a szabad királyi város, és maga a magyar nép is. A nyugat felé rontókban félreismerhetetlenül magyar csak a virtus volt, hogy évszázadok mulasztásait évtizedek alatt akarták helyreépíteni. A többi idegen. A magyar nép tehát ősi szervezetével válaszolt: a passzív rezisz-

tenciával, és az eb ura fakóval.”¹³ A két évtizednyi kisebbségi sors hozta megpróbáltatások tapasztalatának a birtokában különös súlya van annak, amit a tanulmány írója a továbbiakban kiemelt: „mindig a vidék volt az ellenállás, a protestálás, a nem koronázós, a vétó kiáltás, az ősi kimozdíthatatlanság, az individualista, tehát a szervezhetetlen magyar. Ilyennek kellett lennie, hogy századokon keresztül megmaradjon, megőrizze saját magát és lényegét, átvészeldjen sorsfordulatokat és próbatételeket, hogy ha majd ismét a maga rendje, belső törvénye és észjárása szerint élhet, megtalálja önmagát, és a magéledésből a maga képére életet is teremthessen.” A magyar vidék lakójának a nyugati szellemből ugyanis csak az kellett, csak azt volt hajlandó elfogadni, amit a maga számára képes volt átlényegíteni, úgy, hogy a saját értékeiből ne kelljen feláldoznia semmit. Társadalomfilozófiai szempontból ez persze a maradiság üdvтана is lehetne, de a királyi Jugoszlávia mindennapi tapasztalatai nyomán szerzett történelmi érvek ennél súlyosabbnak látszottak: „Önmagunkról, a mi magyar emberségünk-ről sohasem voltunk hajlandók lemondani. Mert ez a két oldalról is megtámasztott magyar emberségünk egyúttal Isten rendelte hivatásunk, arról hitet tenni mindenkor hajlandók voltunk. A magyar vidék pedig mindig a magyarságot mentette, mikor ellenállott.” Draskóczy Ede a *Regionalizmus* című tanulmányában ugyanis mindvégig a magyar táj, a magyar vidék emberéről, annak lelkéről és szelleméről beszélt, amelynek szolgálatára ő élete során mindvégig oly erős elhivatottságot érzett. A küldetéses ember úgy vélte: a magyar táj „nálunk éppen a Tisza-Duna köze, az alföld, a bácskai róna, a kiapadhatatlan erő, a földbe szerelmes emberek, ahol a kalászos és a kapás alig-alig hagy helyet a virágoskertnek, s mindennek népe: magyarok és nemmagyarok, úgy amiként egymás mellett és egymás között élnek.” Aki tehát a közössége szolgálatának értelmében feladatot vállalt ebben a pontosan megnevezett régióban, annak magatartását a vidék szelleme, életlátásának színeit pedig a táj bukolikája adja meg.

Csakhogy a kérdés ennél sokkal összetettebb, hiszen aki a közösség szolgálatát vállalta, annak a közösségi hagyományokkal és a hagyományok világának értékrendjével is tisztában kell lennie. A szolgálattevőnek nemcsak a vidék fényeit és árnyékait kell látnia, de azt is értenie és értékelnie kell, hogy a szellemi (és a földrajzi) táj ragyogása szigorúan a történelmi horizontok fényeitől függ. S a déli horizontok

¹³ Draskóczy Ede: *Regionalizmus*; Kalangya, 1943. szeptember 15., (9. szám), 396. p.

nem tartoznak a nemzet legfényesebb égtájai közé. „Bácskában a magyarok ősi települési helyén – írta egy ugyancsak 1943-ban született *Hoztuk a zászlót* című helyzetjelentésében – nincs egyetlen műemlékünk sem, mindent alföldi síksággá törölt róla az idő. Bácskában talán még egy ősi rom sincs, ami előtt kalapunkat áhítatosan megemelhetnénk, és temetőlátogató meghatottságunkban megtisztulhatnánk. Még az a szomorú bizonyosságunk sincs meg, hogy itt valaha volt valami. Bácskában nincs egy ember, aki ha kézen fogná őseit, a századok mélységeinek dobogását érezhetné. A történelem leseperte a fogláló ősök maradványát erről a remekül terített dús asztalról. Telepített népek lakják, és vékony rétegű hagyományaik csak a barázda imádatára serkentik. Bácska jámbor jobbágya volt a magyarnak. Termelt és fogyasztott, aratott és emésztett. Nem volt más gondja, mint hogy telik-e elég mérővel az acélos búza. Egyszerre volt Kánaán és fájó sivatag.”¹⁴ És bár Draskóczy Ede maga sem hitte el, hogy nemzedéke előtt úgyszólván semmi nem volt e tájon, a bácskai társadalom hátrányos helyzetére mindenestre találóan mutatott rá. Megmutatta a feladat súlyát, amelyet a vállára vesz az, akit az ő Istene a közössége élére állított. Törvényalkotónak kell lennie annak, aki a lelki-szellemi otthonok fölépítésére vállalkozott.

Az Óbecse (1941), a *Regionalizmus* (1943) és a *Hoztuk a zászlót...* (1943) című tanulmányában – a felszabadultságnak egy adott pillanatában – Draskóczy Ede a maga helyzetét, szerepét és feladatának lényegét sebészi pontossággal határozta meg: az értelmiségi embernek, aki képes átlátni az adott történelmi szituáció lényegét, ha a közössége gyámolítására, felemelésére szánja magát, mindig azt a magatartást kell vállalnia, amelynek megintgathatatlan alapját nemzetének biztos értékrendje képezi. Az idegenség olykor reménytelennek tűnő kiszolgáltatottságában is kell lennie olyan gondolatnak, olyan példának, olyan hagyományos magatartásnak, amely kivezet a válságos helyzetből. E három tanulmányában még nem a *megtartó szellemi értékek tartalmáról*, nem lényegi mivoltáról szolt, csupán arra hívta föl a figyelmet, arra mutatott rá, hogy *kell lenniük* olyan elveknek, olyan motiváló belső erőknek, amelyek megtartják az őszinte embert a maga értékvető útján. S hogy ezek az elvek, ezek a belső erők nem virtuálisak, és nem is kizáró-

lag egyetemesek, ezek elsősorban a tájból és a táj közösségének életéből sarjadnak, s mint ilyenek, a megtapasztalás kohójában égnek és izzanak hajlíthatatlanná és keménnyé.

A lapszerkesztő

Óbecse, a hajdani gazdag mezőváros társadalma a világháború okozta megpróbáltatások nyomán, 1918 őszén elszegényedve, kismizmizetten, tétova egykedvűséggel várta az események alakulását, a békekötés után következő korszak kínálta újrakezdés lehetőségét. A háború utolsó két esztendejében mindösszesen egy újság jelent meg, a három évtizedes múltra visszatekintő Óbecse és Vidéke, Galambos Pál kiválóan szerkesztett hírlapja. Riválisa, az 1911 szeptembere óta megjelenő, Bácskay Bódog szerkesztette Óbecsei Újság című szépirodalmi, közgazdasági és társadalmi hetilap 1916. október 29-i számával „ideiglenesen felfüggesztette” a megjelenését – 1917-ben és 1918-ban mindösszesen egy-egy újrászám jelezte létezését –, és csak 1919. június 22-én lépett ismét az olvasói elé. A folyamatosságot jelezte azzal, hogy a címlapon a VII. évfolyam volt feltüntetve. A továbbra is Bácskay Bódog szerkesztette lap szerényen közölte: „Hosszú hallgatás után végre újra a kezünkbe vehetjük a tollat, hogy az évek előtt megszűnt Óbecsei Újság révén szólhassunk a közönséghez.”¹⁵ Alig fél év múltán azonban a szerkesztőség bejelentette a címváltozást¹⁶, s az éppen csak magára találó hírlap 1920. február elsején már *Tiszavidék* címmel jelent meg.

Az újság tele volt keserű hírekkel: 1920. február 15-én hírt adott *A korona bankjegyek becseréléséről*, február 22-én közölte, Óbecsén *Lebontják a Szabadságszobrot*, február 29-én arra figyelmeztetett, hogy hamisak a bélyegek az ezer koronásokon, április 11-én pedig *Beszűntetett ipariskola* címmel arról számolt be, hogy Péterrévén 86 magyar tanonc maradt iskola nélkül. A legfájdalmasabb azonban minden bizonnyal a Kovács Huszka Ferenc plébános, országos hírvé botanikus, elismert tudós távozásáról szóló beszámoló volt: Az 1920. április 11-én megjelent *Állásáról lemondott plébános* című tudósítás talányos formában közölte: „Óbecse-alsóvárosi plébános, kiváló botanikus, miután idejét teljesen a tudományoknak akarja szentelni, állásá-

¹⁴ Draskóczy Ede: *Hoztuk a zászlót...*; Kalangya, 1943. július 15. (7. szám) 294. p.

¹⁵ *Az olvasóhoz!*; Óbecsei Újság, 1919. június 22., 2. p.

¹⁶ „*Tiszavidék*”; 1920. január 25., 1. p. (a címváltozás bejelentése)

ról lemondott. A kalocsai érsekhatóság a lemondást tudomásul vette, s a plébánia vezetésével az egyházmegye egyik igen tehetséges és szelídlelkű lelkészét, Scheffer Ferenczet bízta meg.¹⁷ A templomépítő és közösségteremtő tudós plébános távozásával súlyos csapás érte Óbecse megmaradt magyar közösségét, hiszen ő egyike volt azoknak, akik a XIX. század végén és a XX. század első évtizedében eredendően meghatározták a város társadalmi életét. Csak valamikor késő ősszel, október 10-én közölte az újság, hogy az alsóvárosi hitközség egy héttel korábban Czizofszky Istvánt választotta meg plébánosának.¹⁸ Különös kegyelme a sorsnak, hogy Óbecse katolikus közössége egyszerre, egy időben két új lelkipásztort is kapott, hiszen néhány hónappal korábban érkezett a belvárosi parókiára Petrányi Ferenc apátplébános, a kalocsai papnevelő intézet jeles tanára, aki a Tiszavidék olvasóinak a *Szegényeinkért* című írásával mutatkozott be.¹⁹

1922 szeptemberében váratlanul meghalt a *Tiszavidék* főszerkesztője, Bácskay Bódog²⁰, s ekkor ideiglenesen Tihanyi Ernő vette át a lap irányítását, 1922. október 22-én azonban már dr. Draskóczy Ede jegyezte felelős szerkesztőként a lapot.²¹ Az új szerkesztő nem hirdetett külön programot, s ezzel jelezte: elképzelése megegyezik a nagy elődjének koncepciójával. Csak egy 1926 decemberében közölt előfizetői felhívásban tartotta érdemesnek kiemelni, hogy a *Tiszavidék* munkatársai között a helyi magyar társadalom legkiválóbb tagjait szerepelnek, akik arra törekszenek, hogy „olvasóinknak mindig elsőrendű szórakoztató és hasznos, nevelő-tanító olvasmányokkal szolgáljanak”.²² Meglepő, hogy a jogászi pályáról érkező Draskóczy milyen rövid idő alatt nőtt fel az újságírói hivatás magaslatára. Az általa Dr. D. E., d. e., D., vagy (d.) betűvel jelzett írások kivétel nélkül érzékeny és kényes társadalmi gondokat érintettek, minden bekezdésük elárulta, hogy az írójuk mélységesen elkötelezett a közössége iránt. A *beteg kultúra* című vezércikkében rámutatott: aki ma széttekint az öreg konti-

nensen, láthatja, hogy „kultúránk szétesőben van, mindenütt a bomlás jelei mutatkoznak rajta, s menthetetlenül zuhan a megsemmisülésbe. Az, amire az európai kultúra predesztinálva volt, azt teljesítette, a sors[a] betelt, s a vég elkerülhetetlen” – írta egy sötét tragédia sejtelmes közeledtét jósolva. A hanyatló Róma tragédiájának jeleit látja maga körül, ez azonban őt nem a megadásra sarkallja, és nem a pesszimista lemondás felé viszi, hanem a korábban soha nem tapasztalt elszántságra buzdítja, a harcra, a küzdésre, arra, hogy kora írástudói minden nemes szándékkal és őszinte törekvésükkel a barbárság ellen küzdjenek! (Ezt Draskóczy Ede sok évvel Julien Benda és lelkes híve, Babits Mihály előtt mondta ki, és fogalmazta meg!) „A hitet kell magunkban, mindannyiunkban megtartanunk, mert hit nélkül nincs igazi nagy tett, s közülünk, emberek közül kell kikerülnie annak, aki elvégzi a nagy tettet, és kivezet bennünket a homályból.”²³ A vezércikk írója harminckét éves ekkor, írása azonban akár ifjú életé hitvallásának is tekinthető, hiszen az elkövetkező két évtizedben ez a megtorpanást és megalkuvást nem ismerő lendület jellemezte a társadalomépítő munkáját.

A *tekintély tisztelete* című cikkében azzal a közvélekedéssel szállt szembe, miszerint a tekintély kora végérvényesen lejárt volna. „Bizony a tekintély elve és tisztelete – írta megint csak jól felismerhető belső hevülettel – ma sem fölösleges, bárhogyan szeretné is a mai kor szellemi irányzata az ellenkezőjét elhítni.” Hite szerint ugyanis az emberiség soha nem lesz olyan mértékben nagykorú, hogy a tekintély tisztelete ne szabályozhatná jó értelemben az életét. Úgy látja, csak a tekintély nyers és erőszakos kezelésének a kora járt le, a tekintély mára ugyanis felismerhetően demokratizálódott. „A történeti fejlődés maga tolta előre az egyéniség értékének elismerését, s lassankint az elfajult tekintélyek kora lejárván a tekintély maga közelebb jutott természetes rendeltetéséhez és erkölcsi értékeléséhez.” Lehetetlen nem érezni, hogy a sorok mögött föl-

¹⁷ *Állásáról lemondott plébános*; *Tiszavidék*, 1920. április 11., 2. p.

¹⁸ *Plébános választás*; *Tiszavidék*, 1920. október 10., 2. p.

¹⁹ Petrányi Ferenc apátplébános: *Szegényeinkért I-II.*; *Tiszavidék*, 1922. február 26., 2. p. és március 5., 2. p. – Az apátplébános rendszeres munkatársa volt a hetilapnak, húsvétkor P. [Petrányi Ferenc]: *Feltámadás és élet*; című ünnepi írásával köszöntötte az olvasókat (*Tiszavidék*, 1922. április 16., 1–2. p.); *Felhívás a jólelkű emberekhez* című cikkében a szociális együttérzésre apellált (*Tiszavidék*, 1922. szeptember 3., 1. p.); karácsonykor pedig Petrányi Ferenc *Kétféle karácsony* című szentbeszédével teremtett ünnepet a hívei lelkében (*Tiszavidék*, 1922. december 24., 1–2. p.).

²⁰ *Bácskay Bódog* (halála); *Tiszavidék*, 1922. szeptember 3., 2. p.; *Bácskay Bódog temetése*; *Tiszavidék*, 1922. szeptember 10., 3. p.

²¹ 1925. október 18. – Felelős szerkesztő: Dr. Draskóczy Ede. Főmunkatárs: Rácz Imre. 1928. február 5. – Felelős szerkesztő: Dr. Draskóczy Ede (egyedül).

²² *A Tiszavidék t. olvasóihoz!* (Előfizetési felhívás); *Tiszavidék*, 1926. december 19., 2. p. és december 26., 2. p.

²³ d. e.: *A beteg kultúra*; *Tiszavidék*, 1923. január 21., 1–2. p.

egyenesedő gondolkodóban valódi, tartalmas program feszül, hogy e mondatokkal küldetésre készülő ember nyilatkozik meg. Írása végkövetkeztetésében ugyanis már teljes önmagát mutatta meg a közöségének, amikor így fogalmazott: „Ma oda fejlődtek a viszonyok, hogy a tekintély viselőinek is érezniük kell, miszerint az állásukkal járó igazi, őszinte tiszteletnek csak akkor lehetnek részesei, ha azt megérdemlik, ha egyéni súlyuk megfelel az állás méltóságának, s ha a rájuk bízott hatalmat nem mint valami magántulajdont, önjavukra, hanem mint erkölcsi értéket a köz javára kezelik.”²⁴ Az újságíró Draskóczy Ede egyre felismerhetőbb módon a hivatásról és az elkötelezettségről beszél.

Egy adott pillanatban a jogász is megszólal, amikor cikket ír a kisbirtokosok hitellehetőségének javítása mellett,²⁵ máskor viszont a Ferencsatorna torkolatához tervezett hajójavító üzem gazdasági jelentőségét méltatja²⁶ – bizonyoságként annak, hogy milyen mértékben azonosult a körötte élő emberek sorsával. A *Bűnt követ el* című jegyzetében azokat kárhoztatja, akik kívándorlásra buzdítják az elesett néprétegeket, miközben ők busás haszonnal szerzik be és kézbesítik az útra kelőknek a hajójegyet. „Bár nehéz sorsa van ma a jugoszláviai magyar földművelőnek, s adó, csendőr, nyelvkényszer, közmunka, rekvirálás, s ezernyi más gond nyomasztja, mégis csak meg lehet élni, és munkával, tisztességgel, kitarással le lehet küzdeni a mának és holnapnak bajait. De még küzdelmek és szenvedések közt is inkább itthon, az évszázados ősi rögön, a kedves és szerető arcok, a magyar testvérek körében, közel szeretteink sírjához, sem mint messze idegenben, túl a nagy tengeren, nyomorult vergődésben, lelketlen rabszolgatartók kihasználta és üldözött áldozata gyanánt.” Papok, tanítók, orvosok, gyógyszerészek, földbirtokosok, jegyzők és szolgabírák erkölcsi feladata felvilágosítani az elbizonytalanodott magyar népet, hogy minden egyes emberre itthon van szüksége a közösségnek, mert hasz-

nos tagja a társadalomnak igazán csak ott lehet, ahol a szülőföld szab feladatot a számára.²⁷

S aztán váratlanul egy lelkes felkiáltás: *Végre!* „Végre hát feltűnt a kultúrának apró jelzőlámpása, az a kis fény, amely után annyiszor sóvárogunk, amelynek eljövételét annyiszor jósoltuk, annyiszor hirdettük, amelynek hiányán annyiszor elkomorodunk. Oly sokáig volt közöttünk sötétség, közöny és nemtörődömség, hogy már senki sem hitt abban a néhány lélekben sem, akinek lelkiismerete marasztaló ítéletet hozott a terjengő homály felett, de akinek lelkiismerete soha sem szűnt meg elszánt, bátor lépésre ösztönözni a kultúra lebegős világa felé.” Az történt ugyanis, hogy az óbecsei Magyar Népkör levélben kezdeményezte a Délvidék magyar művelődési egyesületeinek az együttműködést, a kultúra terjesztése érdekében történő összefogását. „Gyertek, és segítsetek építeni! – állt a felhívásban – hordjátok össze egyszer a lélek kincseit, cseréljétek ki azokat, és mindnyájan gazdagabbak lesztek”.²⁸ Ez volt a nagy pillanat, amikor Draskóczy Ede megválasztott elnökként kezébe vette, (most még csak) Óbecse magyar kultúrája megszervezésének az ügyét. Azonmód tartott is egy előadást az erdélyi magyar irodalomról²⁹, majd megjelent egy rövid értesítés a lapjában, miszerint: „Dr. Draskóczy Ede lapunk szerkesztője családja kíséretében négy heti üdülésre külföldre utazott.”³⁰ Szüksége volt az erőgyűjtésre, hiszen nagy munkára készült, nagy tervei voltak a jövőre nézve.

Draskóczy Ede újságíróként és lapszerkesztőként Óbecse város, tágabb értelemben pedig az általuk vajdaságinak nevezett délvidéki magyar élet társadalmi alapjainak megteremtésén, a közösségi arculat meghatározásán fáradozott. Első volt, aki határozottan rámutatott – és publicisztikájában részletesen is kifejtette –, hogy a nemzeti hagyományok vállalt és elfogadott értékrendszere mentén szerveződhet célokat is vállalni képes közösséggé a történelmi Magyarországtól váratlanul elszakított, és a királyi délszláv államhoz csatolt Bácska, Bán-

²⁴ D.: *A tekintély tisztelete*; *Tiszavidék*, 1923. május 13., 1. p.

²⁵ d. e.: *A kisbirtokosokhoz*; *Tiszavidék*, 1923. július 29., 1–2. p.

²⁶ d. e.: *Tervezetés* (üzem a csatorna torkolatánál); *Tiszavidék*, 1923. szeptember 2., 1–2. p.

²⁷ (D.): *Bűnt követ el*; *Tiszavidék*, 1924. november 30., 2. p.

²⁸ d. e.: *Végre* (Az egyesületek együttműködéséről); *Tiszavidék*, 1924. február 10., 1–2. p.

²⁹ 1924 tavaszán a Magyar Népkör pódiumán a következő előadások hangzottak el: *Kultúrestek* (Az egyesületek együttműködéséről); *Tiszavidék*, 1924. február 3., 2. p.; *Kultúrelőadások* (II. est: Draskóczy Ede az erdélyi irodalomról); *Tiszavidék*, 1924. február 24., 3. p.; (r.): *Kultúrelőadások* (III. est: Dr. Galambos Pál a magántulajdon szentségéről); *Tiszavidék*, 1924. március 2., 2. p.; (r.): *A kultúrelőadások* (IV. est: Dr. Zelenay Miklós ügyvéd a büntetőjog fejlődéséről); *Tiszavidék*, 1924. március 16., 2. p.; *A Népkör V. kultúrestje* (Dr. Varró János orvos a nizzai farsangról vetítéssel egybekötött előadása); *Tiszavidék*, 1924. március 30., 2. p.

³⁰ *Szabadságon*; *Tiszavidék*, 1924. augusztus 3., 2. p.

ság és Baranya erejét veszítette magyar közössége. Tudta, felismerte, hogy a délvidéki magyarság nem számíthat sem a nagybirtokos osztály, sem a társadalmi középréteget jelentő hivatalnoki csoport gazdasági és szellemi erejére, hiszen ilyenek a Délvidéken korábban is alig. 1920 után pedig egyáltalán nem léteztek. Papoknak, tanítóknak, ügyvédeknek, gyárosoknak és a vagyonosabb gazdatársadalom tagjainak kellett a társadalmi elit szerepét vállalniuk, hogy megtestesítsék a szellemi kiválóságnak azt a csoportját, amely elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a közösség lelkébe a sorsa vállalásához szükséges erőt, energiát és szándékot elültesse, ápolja és gondját viselje.

Draskóczy Ede tehát nem kevesebbre, mint a magyar társadalom újjászervezésére vállalkozott – nem is akármilyen körülmények közepette: a királyi Jugoszlávia előbb csak erősen sovén, 1929-től azonban nyíltan diktatórikus, irredenta politikai valóságában. A kultúrpolitikai teendőink számbavételére adott alkalmat Draskóczynak az erdélyi és a felvidéki példa, melyről a Pozsonyban megjelent *Új Auróra – Irodalmi Almanach 1929* ismertetésekor ejtett szót. A délvidéki ember számára ígéretes példa volt a magyarságnak az a „kultúr szervezkedése”, amelyről az antológia adott hírt, az aggodalom és a kétely azonban belemart a lelkébe: vajon tényleg megteremthető a kellő dinamizmus a kisebbségi közösségek önállóságára történő berendezkedéséhez szükséges társadalmi mozgalmakhoz, s ha esetleg jó példaként másutt, erősebb és bátrabb közösségekben ez létezne is, vajon eljut-e a délvidéki magyarság addig, hogy törekvéseihez meglegelje a kellő, a buzdító erőforrásokat is? „A kultúr szervezetek keretei készen – írta a töprengésében –, de a szervezkedés szükségessége csak azokat tudta meggyőzni, akik e mozgalomnak egyébként is megindítói: a művelt középosztálybelieket. Mikor és milyen módon fog a kultúr szervezkedés szüksége átpácolni egy népet, amelynek individualista hajlama sohasem szeretett, még a legszebb célok érdekében sem, másokkal közösködni, s amelyben többségi múltjának még most is furcsa utánérzései makacskodnak – ez a kérdés érthetően aggodóvá vérteleníti a jövő kémlelőjét. S épp nekünk, akik legkisebbek vagyunk a kevesek között, érzékenyen rokonhangolású az aggodalmunk. Aki a jelennek bácskai lapályáról néz a messzeségbe, vajon

tényleg látja-e a jövő erős karjainak ígérését, vagy csak a remény dodonai jóslatait kénytelen népének kinyilatkoztatnia.”³¹ Életre szóló tépelődései során mindvégig ez a kérdés foglalkoztatta őt, s a kételytől akkor sem tudott szabadulni, amikor egyébként úgy tűnt, hogy minden erejét megfeszítve, határozott elképzelésektől vezérelve küzdött a kitűzött célokért, amikor lapot szerkesztett, amikor kultúrprogramot szervezett, amikor művelődési egyesületet vezetett, és nem tudott szabadulni akkor sem, amikor társadalomépítő terveket fektetett papírra. Draskóczy Ede abban különbözött a pályatársaktól, hogy számára egyetlen pillanatig sem volt kérdés, hogy az elszakított területek kisebbségi magyarsága számára az egyetlen járható út, az *önálló élet megszervezése*, a közösségi jövőkép megalkotása. Abban nem volt biztos, hogy Bácska és a Bánság magyarságának van elegendő belső ereje e hatalmas feladat vállalásához, és következetes megvalósításához. A végzett jogász ugyanis tisztában volt azzal, mekkora anyagi, vagyoni, szellemi és hitbeli veszteség érte a közösséget az anyaországtól történt elszakítás következtében. És azt is felmérte, mekkora szellemi tartalékkal volt kénytelen a délvidéki magyarság „neki-vágni” a kisebbségi életnek. Tudta, nagyon szűk az a pálya, ahol az értelmiségi ember mozogni kénytelen: „Az irodalom mindig átvette nemzetmentő szerepét a történelem fordulóinak problémáiban. Vajdaságban – talán sohasem ennyire kizárólagosan – csak az irodalom az, amely a jövőért való felelősség lelkiismeretét hordozza.”³² Ezzel kijelölte a társadalomépítésnek az általa járhatónak vélt ösvényét is.

Draskóczy Ede fenn idézett töprengését a délvidéki magyarság Trianon utáni korszakának első jelentős folyóiratában, a Szenteleky Kornél szerkesztette *Vajdasági Írásban* jelentette meg. A folyóirat – amely 1928. szeptember 23-a és 1929. november között létezett – a Csuka Zoltán szerkesztette *Képes Vasárnap* című hetilap irodalmi mellékleteként jelent meg, s a szerkesztőbizottságban Borsódi Lajos, Csuka Zoltán, Kohlmann Dezső, Szántó Róbert társaságában mindvégig ott volt Draskóczy Ede is.³³ Mint ahogyan nélkülözhetetlen támogatója volt Szentelekynek – és mellette Csuka Zoltánnak is – a *Kalangya* című folyóirat megjelenítésében, arculatának és szellemiségének kialakításában is. És amikor a főszerkesztő halálát követően, 1933. őszén

³¹ Draskóczy Ede: *Új Auróra. Irodalmi Almanach 1929. Bratislava–Pozsony; Vajdasági Írás, 1929. április-május (6–7. szám), 385. p.*

³² U. o. 387. p

³³ *A második évfolyama, 1929. márciusát követően a hátsó oldalon ez állt: A Vajdasági Írás a Képes Vasárnap havi irodalmi melléklete. Szerkeszti Szenteleky Kornél. Technikai szerkesztő Csuka Zoltán. A szerkesztésért felel Fischer Imre. Szerkesztőség és kiadóhivatal Subotica. Az 1929. áprilisi-májusi kettős szám címlapján a főszerkesztő Szenteleky Kornél neve mellett a főmunkatársak névsora a következő volt: Borsódi Lajos, Csuka Zoltán, Draskóczy Ede, Farkas Geiza, Fekete Lajos és Szántó Róbert.*

Szirmai Károly vette át a folyóiratot, az óbecsei ügyvéd 1937-től ugyancsak társszerkesztője lett a folyóiratnak. A *Tiszavidék* című hetilap – egészen 1934. április 15-én történt megszűnéséig – a *Vajdasági Írás* (1928–1929), és a *Kalangya* (1932–1944) volt az a fórum, ahol Draskóczy Ede megszólalt, ahol elmondhatta véleményét, és ahol kifejtette kisebbség-politikai elképzeléseit.³⁴

Az óbecsei Magyar Népkör élén

A *Tiszavidék* című hetilap felelős szerkesztőjeként Draskóczy a társadalmi élet középpontjába került, ez azonban ambícióit nem elégítette ki. Egy kései, 1941. január 14-én kelt, és a budapesti barátához, dr. Imre Kálmánhoz intézett terjedelmesebb levelében – amely egyetlen, hiteles, a család tulajdonában lévő önéletrajznak is tekinthető – maga emelte ki: „1925-ig mint közkatona szolgáltam a magyar művelődés ügyének. Valószínűleg a munkásságom ideje alatt terelődött rám a figyelem. Lelkes, tetterős és bátor emberekre volt szükség, akik az új helyzetben megtalálták a nemzeti érdekek érvényesítéséhez szükséges eszközöket és módokat. Fiatal voltam, s úgy látszik, bennem találták meg az alkalmas embert.”³⁵ Az 1868-ban alapított és igen tekintélyes múlttal rendelkező óbecsei Magyar Népkört az 1920-as években már csöndesen haldokolt. Csekély vagyonát, a néhány könyvszekrényét kocsmáról-kocsmaára cipelte, s ott fogadták be, ahol a kocsmáros a látogatókból valami kis hasznot remélt. 1925-ben azonban a Népkör már senkinek sem kellett, utolsó szállásadója, az Iparos Legényegylet is az utcára tette. „A Népkör hontalanná vált – írta az idézett levélben Draskóczy. – Ekkor választottak meg engem elnöknek.”

Draskóczy Edét az elnökség 1925 márciusában választotta meg a Népkör elnökévé, s ő azonmód munkához látott. Első és legfontosabb feladata volt, hogy az egyesület számára megteremtse a működéséhez szükséges feltételeket: áttekintette a számvitelt, s azonnal döntött – a megalakulásának hatvanadik évéhez közeledő művelődési egyesületnek önálló székházat vásárolnak. „Augusztus harmadikán – olvasható az említett levélben – már aláírtuk a Népkör székházára vonatkozó adásvételi

szerződést, s a vételárat teljes összegében kifizettük. 200.000 dinár kamatmentes kölcsönt gyűjtöttem össze, úgy hogy az adásvétel megköthető volt.” A megvásárolt házat átalakították és felújították, és még abban az évben be is költöztek. Elkezdődhetett tehát a magyar kulturális élet megszervezéséért vívott küzdelem. Az elnök méltán vetette papírra: „Mi becseiek kultúrharcainkat az óbecsei Népkör keretében vívtuk meg.”³⁶

Amit az óbecsei Magyar Népkör néhány év leforgása alatt a művelődési élet területén létrehozott, az önmagában is páratlan történet. Még javában zajlott a működéséhez szükséges feltételek megteremtése, a felvett kölcsönök törlesztése, a tagság stabilizálása, és a művelődési programok megszervezése és lebonyolítása – Draskóczy Ede azonban már a távolabbi vidékek felé tekintett. Első elnöki jelentésében, melyet a Népkör 1926 januárjában megtartott évi közgyűlésén olvasott fel, megállapította: „Mi mindnyájan, akik az 1925. évi közgyűlés bizalmából a Magyar Népkör választmányának és tisztviselőkarának tagjai lettünk, munkánk megkezdésekor tudatában voltunk annak az alapvető ténynek, hogy a mi Népkörünk létrehozó oka, életének egész tartalma, s fennállásának célja: az eszményi kultúra ápolása és terjesztése.” Ehhez a célhoz – szerinte – a szereteten, a lelkesedéssel és a megértéssel vezet az út, és ő azért állt e nemes sereglet élére, hogy a kitűzött célokat megvalósítsa. „Mindnyájan nagyon jól tudjuk – folytatta az elnöki beszámoló –, hogy a törekvésekben való megértést és szeretetet, a célokért való töretlen lelkesedést és tetterőt nem a föld sarába ragadt tragikomédiák fogják az emberek szívébe belopni, hanem a magasan és tisztán ragyogó ideák.”³⁷

Az óbecsei és a délvidéki magyarság a királyi Jugoszláviában oly szigorú állami felügyelet alatt élt, hogy kisebbségi közösségként a nemzeti hagyományaira alapozott művelődési életének – nemzeti kultúrájának – felszabadult megélésére és a történelmi emlékezet ápolására úgyszólván semmiféle lehetősége nem volt. A kisközösségek művelődési egyesületeire és a különböző, a régi időkől töredékeiben fennmaradt könyvtárakra korlátozódott a magyar kultúra művelésének lehetősége. Ezért a Magyar Népkör tevékenységi körének egyik legfon-

³⁴ A családi emlékezet szerint A *Tiszavidék* megszűnését követően Draskóczy Ede néhány évig szerkesztette a a *Kis Tiszavidék*et is. Ennek a lapnak azonban máig nem jutottam egyetlen példányához sem.

³⁵ Az 1941. január 14-én kelt és dr. Imre Kálmánhoz intézett hét oldalas géppel írott levél másolatát a Makón élő ifjabb Draskóczy Ede bocsátotta a rendelkezésemre, amit ezúttal is tisztelettel megköszönök

³⁶ Draskóczy Ede: *Óbecse*; i. m. 197. p.

³⁷ Dr. Draskóczy Ede: *Elnöki jelentés a Népkör választmányának és tisztviselőkarának 1925. évi működéséről*; *Tiszavidék*, 1926. január 24., 1–2. p.

tosabb eleme az egymást követő kultúrestek megszervezése volt. „A kultúrestek megszervezésébe az vezetett bennünket – foglalta össze éves beszámolójában az elnök –, hogy beleillesszük magunkat a kultúra egészébe, hogy utakat és módokat keressünk a kultúrközösségbe való szoros bekapcsolódásra, mert úgy tűnik, hogy az egyetemesbe való bekapcsolódás fogja jelenteni a mi vérkeringésünk megindulását is, a felocsúdást, az életet.” Majd így folytatta: „Hogy ezt a célunkat elérjük, kultúrestjeink keretén belül a vajdasági magyar kultúra értékeinek kicserélését is programunkba vettük, hogy ezen belül a kultúrközösség eszméjét, de egyben az egyetemes kultúrába való beilleszkedés ideáját is szolgáljuk.” Ennek megfelelően 1925-ben egymást követték a „művelődési szabadegyetem” előadásai: Petrányi Ferenc apátplébános az élet eredetéről, Ginder József az ábrázolás művészetéről, Darvas Gábor a rádióról, Varró János Rómáról tartott előadást, a legemlékezetesebb azonban a Jókai Mór születésének 100. évfordulója alkalmából rendezett kultúrest volt.³⁸ Ebből az alkalomból született Draskóczy *Jókai Mór* című kisesszéje is.

Hasonló módon kapott hangsúlyos szerepet a Magyar Népkör életében a könyv és a könyvtár ügye is. Haldoklásának esztendeiben néhány ideoda hányódó könyvszekrény jelentette az egyesület létét, s szinte jelkép értékű, hogy az új államban a Magyar Népkör hosszú éveken át csak a könyvei, a könyvtára által létezett. A Draskóczy Ede vezette elnökség azonban ezen is változtatni kívánt. Attól a felismeréstől vezérelve, hogy a kultúra hordozója a könyv, határozott erőfeszítéseket tettek egy jól felszerelt könyvtár megalapítására. „A mi gyermekeinknek kezén hét év óta nem volt magyar könyv – mutatott rá a gondokra beszámolójában az elnök –, s hét év óta olyan nemzedék nő fel, aki nem ismeri a könyvnek örömét, aki nem szokott hozzá a mesevilág manáján az olvasás gyönyöréhez, s így elvesztette reményét az ígért földjére, arra, hogy a kultúra forró vérkeringésében a könyv szeretetén keresztül elválhatatlanul bekapcsolódjék.” A lelkes könyvakció során a Népkör Czabafy László vezette könyvtára 1925-ben 690 kiadvánnyal gyarapodott, s ezzel másfélszerre nőtt a könyvek száma.

Az 1926. évről készült elnöki jelentésében Draskóczy Ede újra visszatért a jól felszerelt könyvtár jelentőségének hangsúlyozásához. Kifejtette:

azzal, hogy a többségi állam sem a kulturális, sem az oktatási programjába nem iktatta be a kisebbségi kultúrák ápolásának és szabad művelésének tervét, egyszersmind azt is jelezte, hogy ez a kérdés nem létezik a számára. Ezzel a művelődni vágyó magyar ember számára a kulturális értékek elérhetőségét egyedül a könyvek és a könyvtár biztosítja. Ezért minden magyar művelődési egyesületnek elsőrendű erkölcsi kötelessége a lehetőségekhez mérten jól felszerelt könyvtár működtetése, hiszen ezzel a közösség szellemi erejét, kondícióját növeli. A magyar irodalomban, a művészetekben és a történelemben járatos ember ugyanis biztos támasza lesz a közösségének, olyan támasza, amely a jelen helyzetben kincset ér – garancia a megmaradáshoz.³⁹ 1926-ban az óbecsei Magyar Népkör könyvtárának már 3000 kötete volt, ami 1932-re 4000-re gyarapodott.

Az elkövetkező években rendszeressé váltak az elnöki beszámolók, melyek valódi kultúrtörténeti számvetésnek is tekinthetők. Draskóczy Ede összegező beszédei minden egyes esetben történelmi helyzetjelentéssé szélesedtek: a könyv és a könyvtár kisebbségi életben betöltött szerepének a kifejtése mellett rendszeresek voltak a művelődés, a szellemi építkezés lehetőségeinek a felkutatására tett törekvésekről szóló beszámolók is. Egy 1926-ban közzétett rövid jegyzetében, amelyben a zentai amatőr színjátszók óbecsei fellépését köszöntötte, erőteljesen hangsúlyozta: a magyar kultúra szolgálói töretlenül meggyőződéssel vallják, hogy virágzó művelődési életet csak a kultúrértékek népszerűsítésével és kicserélésével lehet megteremteni és felépíteni – a művelődési egyesületeknek tehát együttműködésre van szükségük.⁴⁰ Az 1929-es elnöki beszámolójában Draskóczy visszatért az elszigeteltség elleni küzdelem kérdéséhez, a „vajdasági magyar kultúrába” történő integrálódás jelentőségének hangsúlyozásához. „A célok mögött szükségképpen az egység van – olvasható a beszámolóban –, s az egységben ott rejlik az öntudat, amely egyé fogja a sokszerű részeket. S csak akkor érezzük a résznek az egységbe tartozását, ha öntudatosá teszünk magunkban minden hatást, amelyet az egésznek adunk, s amelyet az egészről kapunk.”

Az 1927. évi egyesületi tevékenységről készült beszámoló a számadás mellett az új magyar irodalom lényegéről is értekezett. Draskóczy Ede ezzel a legidősebb kérdést érintette, hiszen társaival,

³⁸ Dr. Draskóczy Ede: *Jókai Mór*; *Tiszavidék*, 1925. április 26., 1–2. p.

³⁹ Draskóczy Ede: *Elnöki megnyitó beszéd a Magyar Népkör 1927. január 30. közgyűlésén*; *Tiszavidék*, 1927. február 6., 1–2. p. és február 13. 1–2. p.

⁴⁰ d. e.: *A két postakocsi*; *Tiszavidék*, 1926. június 13. 2. p.

Szenteleky Kornállal és Csuka Zoltánnal együtt éppen a *Vajdasági Írás* című irodalmi folyóirat megjelentetésén fáradoztak. Alapvető gondolatként a hagyományok megismerésének és ápolásának jelentőségét hangsúlyozta, kiemelve, hogy „a hagyományokban megváltozhatatlan törvények rejlenek, s a gyökereknek törvényei örök igazságai a sudárba szökkenő törzsnek, a virágnak és a gyümölcsnek is. Semmi sem sürgetőbb feladat, mint a múltunkból az örökérvényűt felismerni, törvényünkül avatni, és lelkes jóakarattal betölteni. A hagyomány – a múltnak ez az örökérvényű törvénygyűjteménye – az a gyökérzet, amelyből szükségszerűen kinő a jelen törzse, a jövő virága és gyümölcse. De a hagyománynak legfőbb és legörökebb törvénye éppen ez a növekvés: a hívő és bátor lombosodás, az eszmék és eszmények melegítő napja alatt.” A magyar életnek is a legfőbb parancsa a gyarapodás és a terebélyesedés, amelyhez az erőt a hagyományokból nyeri. De a hagyomány csak erőforrás, a megújuláshoz a jelenből merített szándék és felismerés is elengedhetetlenül szükséges. Az alkotó szellem az, amely a hagyományt és a megújulást az élet szolgálatába állítja. És itt jutott el Draskóczy Ede mondanivalója lényegéhez: a „vajdasági” magyar irodalom megteremtésének a szükségességéhez. „A mi programunk keretén belül öntudatra akarjuk ébreszteni a közönségünket, hogy az új magyar irodalom – bármennyire más legyen, mint a régi –, a magyar fának erőteljesen gyönyörű új ága, amelyben azonban a hagyományok örök szabályai éppen úgy hatnak, mint a gyökérben.”⁴¹ Emlékeztetett arra, hogy az új magyar irodalom „harcos fejét”, Ady Endrét éppen ő mutatta be az óbecsei közönségnek, jelezve ezzel „a modern idők szabad levegőjének” üdítő frissességét, és megújító erejét.⁴² (A Magyar Népkör 1927. tavaszi előadásorozatának keretében a harmadik előadást Szenteleky Kornél tartotta Madách Imréről.)

Az 1933-as beszámoló ugyancsak súlyos gondokat érintett: a generációk konfliktusát. Meglátása szerint a történelmi fejlődést jelentő kontinuitáson belül sajátos konfliktust teremt a nemzedékek egymással vívott és súlyosan eldurvult harca. Ady meg-

újító törekvéseinek hangos hirdetője tanulmányában kifejtette: az előtte járók és a saját nemzedék újító szándéka és törekvése még a biztosnak tűnő társadalmi rend kínálta feltételek és körülmények között fogalmazódott meg és teljesedett ki, a világháború azonban elsöpörte a konszolidált évtizedek kínálta körülményeket, ebből eredően az újító törekvések harciasabb és indulatosabb formában jelentek meg. A béke korában az önálló egyéniségeké volt az érvényesülés lehetősége, a háború pszichózisa azonban megteremtette a tömegembert, és a tömegmozgalmak kultuszát. „Talán sohasem állott egymástól oly messze két kor, mint a mi korunk és a mi fiatal nemzedékünk kora: az individualizmus és a kollektívizmus nemzedékének kora. Soha olyan messze és soha olyan ellentétesen. Egyik oldalon a megrögzött derekú, kevésbé hajlékony csontú, kevésbé alkalmazkodó, a régít megrögzíteni és konzerválni akaró öregebb gárda, a másik oldalon a kollektív életbe belenőtt és beleszületett, a régi áramlatokkal kevesebb közösséget tartó fiatal tábor. Ez a nagy és szélesre tátott szakadékú úr az a lelki válság, amelyet manapság lépten-nyomon érzünk, tapintunk és fájlalunk, anélkül, hogy keresnénk értelmét, eredetét és orvosságát.” Ez a lelki válság az okozója, hogy a régiek a fiatalokat erkölcstelennek, a fiatalok pedig az előttük járó öregeket az életre már alkalmatlannak tartják. Ezt a szakadékot csak a kultúra eszközeivel lehet áthidalni, csak a kultúra okosságával lehet békét teremteni a szembenálló táborok között. „A két nemzedéknek – írta Draskóczy Ede – nem szabad egymással szemben semmibevevéssel és türelmetlen lázadással viseltetnie. A kultúra épülete annál értékesebb, minél régibb, s minél több nemzedék minél többet épített rajta.” Nem állhat tehát egymással szemben két olyan nemzedék, amely egyaránt építeni akar. S amíg a harc a valóságban oly elkeseredetten dúl, addig a Magyar Népkörnek elsőrendű feladata ápolni a kapcsolatot a fiatalabb nemzedék tagjaival. Keresni kell az együttműködés és a megbékélés lehetőségét, mert az erőinknek nem szabad szétforgácsolódniának.⁴³

A Magyar Népkör évente megtartott közgyűlésén felolvasott elnöki beszámolók – az egyesületi

⁴¹ Dr. Draskóczy Ede elnöki jelentése a Népkör választmányának és tisztviselőkarának az 1927. évi működéséről; *Tiszavidék*, 1928. február 19., 2–3. p.

⁴² A Magyar Népkör első kultúrestje (Draskóczy Ede előadása Ady Endre költészetéről); *Tiszavidék*, 1927. január 30., 3. p.; február 6., 3. p.; **Az I. kultúrest**; *Tiszavidék*, 1927. február 13., 2. p.; **A Magyar Népkör** (II. kultúrestje – Frachbart Károly előadása Arany Jánosról); *Tiszavidék*, 1927. március 6., 3. p.; **II. kultúrest**; *Tiszavidék*, 1927. március 13., 2. p.; **A Magyar Népkör** (III. kultúrestje); *Tiszavidék*, 1927. április 17., 4. p.; **III. kultúrest** (Szenteleky Kornél előadása Madách Imréről); *Tiszavidék*, 1927. május 8., 3–4. p.

⁴³ Dr. Draskóczy Ede: **Elnöki megnyitó beszéd a Magyar Népkör 1933. április hó 2-án tartott közgyűlésén**; *Tiszavidék*, 1933. április 9., 2–3. p.; április 16., 2–3. p. és április 23., 2–3. p.

élet eseményei és eredményei feletti számvetésen túl – az elnök számára lehetőséget adott szélesebb alapokon nyugvó, eredendően a társadalmi életben gyökerező gondok, nehézségek és fogyatékoságok megnevezésére – katalogizálására is. Ahogy sorjáznak az értékelések, szóba kerül a magyar kulturális élet megannyi nyúga: a könyvhiány és a könyvtár körüli gondok, a művelődési egyesületek együttműködésének hiánya, a hagyományápolás és -átörökítés szükségességének felismerése, a nemzedéki szembenállásban jelentkező modernitás kérdése, és az önálló vajdasági magyar irodalom intézményes alapjainak a megteremtése, és ezek így együttesen megmutatták a közösségi szellem építésének és megalkotásának minden nehézségét is.

A Draskóczy Ede vezette elnökség hatalmas küzdelmet folytatott a magyar közösség megszervezése érdekében. Munkájuk „kezdetben csak Óbecsére szorítkozott – emlékezett vissza a nagy küzdelmek idejére az elnök, a már idézett, 1941. június 14-én kelt levelében – egymásután vettük elő a klasszikusokat és a moderneket, élesztgettük az ismereteket, és melegedtünk a kultúra tüzénél. Az *óbecsei Magyar Népkör háza minden magyar menedéke lett.* [...] A magyar kultúra ígérete szent volt. Valahányszor összegyűltünk, áldoztunk is ennek a célnak.” A közösségteremtés folyamata azonban nem volt egyszerű feladat. Számvetésében Draskóczy rámutatott: hosszú időnek kellett elmúlnia ahhoz, hogy Óbecsén olyan magyar értelmiségi középosztály „nevelődjön”, amelynek birtokában volt az a szellemi felkészültség, mellyel szerepet és feladatot vállalhatott a közössége sorsa alakításában. A város 1920-ban – és az azt követő esztendőben – elveszítette értelmiségének jelentős részét, volt, aki optált, és volt, aki feladta a küzdés. „A zsidókat a szerbek terrorizálták”, hatalmi erőszakkal próbálták meg őket leválasztani a magyar társadalomról, erőteljesen gyöngítve ezzel mindkét közösséget. Akik e nagy fölfordulásban maradtak a városban, azoknak egy jelentős része sértettségében és megbántottságában többnyire az arisztokratizmus fölényébe burkolózott. Ezeket volt a legnehezebb megnyerni a közösségi munkának. A város magyar társadalmát mélyes mély árkok és szakadékok szabdalták darabokra. Hogy ezen a tarthatatlan állapoton valami módon változtasson, a Magyar Népkör elnöke meghonosította a szerda esti találkozások intézményét. „Évekig tartott, míg az ügyvédnél mellé le lehetett ültetni a kereskedő feleségét, a kishivatalnokné mellé az orvosnét, a középbirtokos felesége mellé a tanítónőt. Behoztam az egyasztal rendszert. Fe-

leséggel együtt ott voltunk közöttük, áthidaltuk az ellentéteket, témákat kerestünk, közös munkákat szerveztünk. Éveken keresztül fáradoztunk, míg a társaság összekovacsolódtott. Mindig úgy viselkedtünk velük szemben, mint a házigazdák [a] vendégeikkel. Hallatlan energiát pocskoltunk erre a munkára. De végén is kialakítottunk Becsén egy középosztályt, mely egységesen készen állott a munkára és áldozatra.” Sok-sok éven át az elnök és a felesége minden szerdán este fél kilenckor ott ült a Népkör nagy asztalánál, és az érkezők körük telepedtek. Lehetett beszélgetni, lehetett vitázni és megosztani a gondokat. Idő múltával ezek a szerda esték az óbecseiek számára olyan fórumot jelentettek, amelyen illet megjelenni, és amelynek a munkájából részt vállalni lelkiismeretbeli kötelesség volt.

Ez is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy 1928-ra Draskóczy Ede előtt összeállt a kisebbségi magyar társadalom teljes körképe. A társadalomban keletkezett űrt, ürességet, enerváltságot és lemondást valami nagy-nagy nekifeszüléssel fel kell számolni. Valami módon meg kellene szervezni a magyar közösség tékozlásnak indult, kallódó energiáit. Ugyanakkor azt is világosan felismerte, hogy meglátásaival és szándékával nem maradhat egyedül, szilárd meggyőződésévé vált, hogy a délvidéki magyar gondok megvitatására a „szerda estékhez” hasonló fórumot kellett teremteni. Valahol, valamilyen módon az arra érdemes szellemeknek az elhivatottságtól vezérelve asztalhoz (ahhoz az egyetlen nagy asztalhoz) kell ülniük, hogy a közösség társadalmi bajaira orvoslást találjanak.

Az óbecsei Helikon

A Draskóczy Ede vezette óbecsei Magyar Népkör munkájára – amelynek 1928-ban 251 rendes, 4 alapító és 16 tiszteletbeli tagja volt – egyre többen figyeltek fel, felhívásaik, kezdeményezéseik a délvidéki magyarság körében egyre nagyobb visszhangot keltettek, s akik valóban fontosnak vélték a magyar művelődési és szellemi élet intézményes alapjainak a létrehozását, akik érezték magukban anynyi elhivatottságot, hogy a szellemi otthonteremtés küzdelmeiből kivegyék a részüket, egyre nagyobb rokonszenvvel és együttérzéssel fordultak a Tiszaparti város felé. Szerzte a „Vajdaságban” javában dúlt a kultúrharc. Szenteleky Kornél 1927 elején Dettre Jánoshoz írt levelében határozottan leszögezte: „vajdasági irodalom nincsen”, s hosszan sorolta ennek okait, a központ (Budapest) korábban gyakorolt elszívó hatását, a bácskai és a bánáti kultúrélet fej-

letlenségét és gyökértelen jellegét, a hagyománytalan múlt átöröklött terheit, a tradíciók és a milió hiányát, s az unalmas, szenttelen, szürke táj közönyét, amely a múltban is okozója volt a menekülő lélek kínjainak, és előidézője az írói sorsvállalás és felelősségtudat soha-meg-nem-gyökerezésének. S a véleménye rettenetesen lesújtó: „a vajdasági lélek éppolyan sivár és szürke, mint a táj, amelyen él”. *Legyen-e hát vajdasági irodalom?* „Erdemes-e kínlódni, keresni hit, cél és a szükségesség meggyőződése nélkül,” És Szenteleky úgy látta, hogy nem! E reménytelen lapályon „ne legyen »vajdasági irodalom«. [...] Próbáljunk írni, ha tudunk, ha merünk, de ne törekedjünk olyan jelző kiérdemlésére, amely számunkra csak kötelességet, nyűgös alkalmazkodást jelent, de amely nem fejezi ki művészi munkánk becsét, hitét és törekvését.”⁴⁴ Úgy tűnik, ezzel a véleményével Szenteleky Kornél a Draskóczy törekvéseivel szemben állók táborához csatlakozott. De csak néhány hónapnak kell elmúlnia ahhoz, hogy a szíváci orvos az 1928. szeptember 23-án megjelent *Vajdasági Írás* szerkesztőjeként az önálló, saját értékrendjére épülő „vajdasági magyar irodalom” vezéregyéniségévé, egyik ideológiai megalapozójává váljon.

Draskóczy Ede azonban elhatározásában hajlíthatatlan, szándékában töretlen: a rendelkezésére álló lehetőségekkel élve mindent megtesz a délvidéki magyar kultúra és irodalom egységes alapjainak lefektetése érdekében. Már az óbécsei egyesület 1927. esztendei eredményeit összegző, 1928. február közepén megtartott közgyűlésén bejelentette: az év novemberében a Magyar Népkör megalakulásnak 60. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségre mindazokat meghívja, akiknek szándékában áll okosat és bölcszet cselekedni a délvidéki magyar kultúráért. Lapja, a *Tiszavidék A kultúra egységfrontja felé* címmel vezércikkben számolt be az elhatározásról. „A sztáribecseji Magyar Népkör, a Vajdaság e legrégebb kultúregyesülete – olvasható a lap első oldalán – ez évben üli meg, ünnepélyes formák között fennállásának hatvanadik évfordulóját. Amikor a vajdasági magyarság egyetemes kultúrmozgalmának szempontjából is jelentős egyesület vezetősége a jubiláris ünnepségek programját úgy igyekszik megalkotni, hogy az ünnepély,

a helyi vonatkozásokat túllépő, mondhatnók országos méretű formák között folyják le, világos tanújelét adja annak, hogy a kulturális életünk sivár, reménytelennek hitt sivatagában, ha csak egy napra is, a kultúréhes lelkünk oázisát varázsolja ide, közénk.” A szervezők szándéka szerint a jubileumi ünnepség a magyar szellemi élet felvirágoztatása tekintetében „a rokonlelkek vértelen szerződéses napjává” fog válni.⁴⁵ A szervezők ugyan tisztában vannak azzal, hogy eddig minden olyan próbálkozás, amely a vajdasági magyarság közös kultúrfrontba tömörítésén fáradozott, súlyos kudarcot szenvedett. „Ma, amikor még a vajdasági magyar kultúrakarások szóvivői azon vitatkoznak, hogy vajon szükséges, vagy egyáltalán lehetséges-e önálló magyar irodalom kifejlesztése a Vajdaságban, kétszeres figyelemmel kell figyelniük minden olyan mozzanatra, amely ha öntudatlanul is, azt célozza, hogy a vajdasági magyarság szellemdús talajából végre-valahára komoly és egységes kultúr munka fakadjon ki.” A közgyűlésről szóló beszámolójában a *Tiszavidék* kiemelte: döntés született arról, hogy az ünnepségre meghívják valamennyi vajdasági magyar művelődési egyesület vezetőségét, az író társadalom jeleseit, és az újságírás tekintélyes személyiségeit.⁴⁶

Váratlan volt az óbécseiek elhatározása? Nem, legfeljebb a kívülállókat lepte meg a magyarság egyre erősödő szellemi mozgalma, melynek kiemelkedően jeles találkozájára a tervek szerint néhány nappal 1928. december elseje, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság megalakulásának tizedik évfordulóját megelőző napokban kerül sor. Szenteleky már egy korábbi, 1927. december 17-én kelt levelében jelezte: „A Népkör ünnepe melegen érdekel. Mindenesetre szép lenne impozáns, de nem túl nagy és fárasztó keretet adni ennek a nagy napnak.” Ő azonban még mindig úgy látja, hogy egy „reprezentatív helikont összeállítani sajnos roppant nehezen lehetne: vagy senki sem kapna helyet, vagy minden műkedvelőnek szerepet kellene adni”. Kultúrértékek tekintetében ugyanis mi túl szegények vagyunk ahhoz, hogy nagyobb horderejű találkozót szervezzünk.⁴⁷ 1928. február 17-én írt levelében azonban már az ünnepi műsor fellépőire is javaslatot tett.

Ahogy közeledett a jubileumi ünnep – 1928. november 17-e és 18-a – a lapok egyre lelkesebben

⁴⁴ Szenteleky Kornél: *Levél D. J. barátomhoz a „Vajdasági irodalom”-ról*; In: *Új életformák felé: Újvidék – Forum Könyvkiadó, 1999. 142–145. p.*

⁴⁵ (h): *A kultúra egységfrontja felé (60 éves a Magyar Népkör)*; *Tiszavidék, 1928. február 19. 1. p.*;

⁴⁶ *A Népkör évi közgyűlése – Impozáns keretek között ülik meg az egyesület fennállásának hatvanadik évfordulóját*; *Tiszavidék, 1928. február 19., 1–2. p.*;

⁴⁷ *Szenteleky Kornél irodalmi levelei 1927–1933; I. m. 56. p.*

várták „a vajdasági magyar írók első kézfogóját”. A *Képes Vasárnap* nem sokkal az óbecsei találkozó előtt beszámolt az előkészületekről és közzétette Draskóczy Ede levelét is: „Magyar Népkörünk 60 éves jubileumára készül – olvasható az elnöki körlevélben. – Ezt a kivételes nagy ünnepet ki szeretnénk emelni a helyi jelentőség keretéből. Kultúrunk ugyan csak a mi szűkebb körű közönségünk kereteinek szól, de szándékaink, céljaink és eszközeink közösek mindenkivel, akinek lelkiismerete élénken öröklik a magyar nyelv, irodalom és művelődés jövője fölött. Magyar Népkörünk 60 év óta szolgál ennek a közös ideálnak, és az egész Vajdaságban talán a legelső volt, melyet az 1867-es kiegyezés által felszabadított társadalmi erők önkéntelen megnyilatkozása megteremtett a magyar kultúra ápolására és terjesztésére. Azóta konzervatív hűséggel őrizzük céljainkat, de azok felé haladó szellemmel menetelünk. Ily módon bele akarunk kapcsolódni a vajdasági magyar kultúra egészébe, ebbe az eszményi munkaközösségbe. De most, amikor ünnepet ülünk, úgy szeretnénk, hogy ünnepségünk ne csak hat évtized munkájának lezárása volna, de az egész Vajdaság kultúréletének erőteljes új indítást adna. Ez volna múltunk parancsa és jövőnk igazolása.

Ezért a vajdasági írókat és költőket *irodalmi találkozóra* kívánjuk meghívni, hogy egymást megismerjék, hogy panaszait, terveiket és problémáikat közösen megbeszéljék. Eddig a szerb és a magyar kultúrközeledés problémája, a folyóirat és könyvkiadás kérdése, s végül a műkedvelés és irodalom viszonya volnának azok a sarkalatos pontok, melyek megvitátás tárgyai lennének.

Nem egy oldalról kaptunk már lelkes biztatást és ígéretet a csatlakozásra. Kérjük Önt is, hogy ezt a jóakarató szándékunkat kultúránk érdekében váltsa be, s megjelenésével tegye teljessé azoknak a számát, akik e kérdésekben szót emelni hivatva vannak. Az irodalmi találkozó jelenlegi tervünk szerint november 17-én szombaton este történnék meg, míg 18-án d. e. díszközgyűlést tartanánk, majd ünnepi kultúrestet. Miután programunk összeállítása az elközelgő idő miatt halaszthatatlan jellegű, abban a reményben kérjük mielőbb szíves válaszát, hogy kérésünket nem fogja elutasítani, hanem szándékainkban jóakaratólag mellénk áll, és a meghívásunk-

nak eleget tesz. A Sztári-becseji Magyar Népkör nevében őszinte tisztelettel dr. Draskóczy Ede, elnök⁴⁸

A *Tiszavidék* október végén már bővebb előzetest közölt az ünnep tervezett programjából. Ebből kiderült, hogy november 17-én este kerül sor az irodalmi találkozóra és a Farkas Geiza elnöki irányításával szó lesz a vajdasági magyar irodalom intézményeivel kapcsolatos gondokról, és a szerb-magyar kultúrközeledés kérdéseiről. November 18-án reggel az egyesület zászlaja alatt templomba vonulnak a résztvevők, tizenegy órakor pedig a Centrál kávéház dísztermében sor kerül a 60 éves jubileumi ünnepségre is. Ezen Draskóczy Ede ünnepi megnyitója után Varró János fogja ismertetni a Magyar Népkör történetét. Este fél kilenckor kerül sor az irodalom igazi ünnepére, amelyen az elnöki köszöntő után Kovács Antal, Szántó Róbert, Fekete Lajos, Szenteleky Kornél, Csuka Zoltán, Radó Imre és Gergely Boriska olvasnak fel a műveikből részleteket. Az est befejezéseként színre kerül Szenteleky *Műkedvelők* című egyfelvonásos vígjátéka is.⁴⁹ Mások tudni vélték, hogy az óbecsei költőnő, F. Galambos Margit is fellép az est keretében.

Az újvidéki *Délbácska* már október közepén beszámolt az ünnepi előkészületekről. Méltatva a hat évtizedes munkát, kiemelte: „A sztáribecseji Magyar Népkör bele akar kapcsolódni a vajdasági magyar kultúra egészébe, és ez az ünnepség nem csak hat évtized munkájának a lezárása volna, de az egész Vajdaság kultúréletének erőteljes, új indítást adna.”⁵⁰ Ezért hívja meg a vajdasági írókat, költőket és újságírókat, hogy a gondokat közösen beszéljék meg. A hetilap tíz nappal később már vezércikkben foglalkozott az óbecsei találkozó jelentőségével. „A Magyar Népkör azzal, hogy az összes hasonló célú és irányú egyesületeket, s a vajdasági magyar írókat meghívta erre az ünnepségre, hatalmas lépést tett a magyar kulturális élet fellendítése felé; messze kinőtt a helyi jelentőség szűk keretei közül, s elsőrendű kultúrtényezővé avatta magát.” A Tisza-parti város ünnepe a jugoszláviai magyarság ünnepe lesz; a legjelentősebb és kihatásában legsikeresebb találkozónak ígérkezik. „A becsei Helikon dátum lesz a jugoszláviai magyar kultúrélet, és a jugoszláviai magyar irodalom történetében.”⁵¹ A cikk

⁴⁸ *November 17-én és 18-án ünnepli fennállásának hatvan éves jubileumát a sztáribecseji Magyar Népkör – A Népkör vezetősége megrendezi a vajdasági magyar írók első találkozóját; Képes Vasárnap, 1928. október 21. (34. szám), 17. p.*

⁴⁹ *Irodalmi találkozó városunkban – Folytak az előkészületek a Népkör 60 éves jubileumára; Tiszavidék, 1928. október 28. 1. p.*

⁵⁰ *Irodalmi találkozó; Délbácska, 1928. október 18. 3. p.*

⁵¹ *A becsei Helikon; Délbácska, 1928. október 27. 1. p.*

írója azonban kételyének is hangot adott: lesz-e a találkozóknak elegendő ereje ahhoz, hogy felszámolja azt az uralkodó tévhitet, amely „az irodalmat, az írást afféle nobile officiumnak tekinti, nem pedig a nép lelki szükségletének, életberendezkedése egyik legfontosabb és legnélkülözhetetlenebb mozgató erejének, szerves, alkotó részének”. Más szóval: sikerül-e az óbecsei Helikon íróinak összehangolt munkájukkal az irodalom iránt megnyilvánuló társadalmi igényt is megteremteniük? Sikerül-e intézményesíteni a „vajdasági magyar irodalmat”? És mert a lap súlyosnak ítélte a felvetett kérdést, néhány nap múlva visszatért a témához. Hivatkozva a korábbi vezércikkre, pontosabban fogalmazott: nem elegendő, ha Óbecsén együtt lesznek az írók és a lapszerkesztők, elengedhetetlenül fontos, hogy ott legyenek azok is, „akik anyagi erejüknél fogva hivatta és kötelezve vannak arra, hogy az irodalmat támogassák”. Mert a mecénások nélkül nincs remény az irodalom, az irodalmi élet megszervezésére. „A vajdasági magyar irodalom pártolás-hiányának egyik sarkalatos oka, hogy a műveltebb magyar középosztály nagy része eltávozott innen az impériumváltás után. Akik pedig itt maradtak, s az a néhány földbirtokos pedig, akik az irodalom anyagi támogatására hivatta volnának állandó támogatásban részesülnek azok részéről, akik erre a legkevésbé jogosultak.”⁵² S a cikk írója nem is egészen leplezett célzást tett egy bizonyos irodalmi körre, amely azt hiszi, hogy egyedüli letéteményese a vajdasági magyar irodalomnak, s amit az érdekei elleni megmozdulásnak vél, azzal könnyörtelenül leszámol. Egy héttel a találkozó előtt már egészen ünnepi volt a hangulat a városban. A helyi lap kiemelte: a Magyar Népkörnek nem kis szerepe van abban, hogy a vajdasági magyar művelődési egyesületek a jó és a szép szolgálatában szinte nemes versenyre kelnek egymással, s a tervezett irodalmi találkozót „sem akar más célt szolgálni, csupán megpróbálja elérni azt, hogy a Vajdaság különböző helyein lévő, stagnáló kultúregyesületekbe új életet, új hitet öntsön”, ami egyébként a vidék egyik legnagyobb hagyományokkal rendelkező egyesületének amúgy is kötelessége.⁵³ S a cikk írója hozzátette: elérkezett az a pillanat, amikor egyforma büszkeséggel nézünk előre és hátra is.

Az ünnep reggelén a *Délbácska* című határozottan konzervatív újvidéki napilap *Óbecse ünnepe*

című vezércikkében emlékeztetett a magyar irodalom XIX. századi örökségére, arra az elszigeteltségre, amellyel a kor íróinak meg kellett küzdeniük, s amely Katona Józsefet az elhallgatásra, Kisfaludy Károlyt pedig az Aurora kör megalakítására vezérelte, ami azután új korszakot nyitott az irodalom életében. A vajdasági irodalom most is az elhallgatás, vagy az intézményes megújulás lehetősége előtt áll – okosan kell sáfárkodni az erővel és a lehetőségekkel. „Az irodalmi nem mint a munkák gyűjteménye – olvasható az igen körültekintő és mérlegelő vezércikkben –, hanem mint organikus része, mint élő orgánuma egy nép életének, annak integráns része, benne van, közvetlen befolyást gyakorol rá, igazgatja, szabályozza, vele lelket cserél, együtt él és lélegzik vele, és tőle elválaszthatatlan. Hogy legyen, ahhoz nem elégséges, hogy nagy írói tehetségek támadjanak, hanem szükséges, hogy az írók egymásra találva, egymás között az összeköttetést az olvasóközönséget is megteremtsék.”⁵⁴ A cikk írója derűvel nézett az események elé: reményét fejezte ki, hogy azok akik ma Óbecsén találkoznak, élni fognak a soha vissza nem térő lehetőséggel, és összefogásuk nyomán a vajdasági magyar irodalom értékteremtő szándékával végre oda áll az utódállamok magyar irodalmának a sorába.

1928. november 18-ának reggelén a *Tiszavidék* is, az ünnephez méltó emelkedettséggel lelkes vezércikkben köszöntötte a vendégeket: *A hatvan éves Népkör – Üdv a vendégeknek!*, s kiemelte, „hogy mennyire fontosnak tartják íróink ezt az irodalmi találkozót, igazolja az is, hogy közel negyven ismertebb nevű író és költő – köztük a Matica kiküldöttei is – jelezték megjelenésüket. [...] Isten hozta vendégeinket!”⁵⁵ S akikhez a szívélyes szavak szóltak: a Bánáti Közművelődési Egyesület küldötte, dr. Várady Imre országgyűlési képviselő, akivel együtt érkezett dr. Mara Jenő, Márton Andor és László B. Jenő, Streliczky Dénes ugyancsak országgyűlési képviselő, dr. Hermann Károly, dr. Kohlmann Dezső, dr. Wollhelmer József, Debreceni József, Fekete Lajos, dr. Borsodi Lajos, Csuka Zoltán, dr. Farkas Geiza, dr. Fenyves Ferenc, Gergely Boriska, Juhász Ferenc, Havas Antal, dr. Havas Emil, Kristály István, Kovács Antal, dr. Lampel Béla, dr. Török Béláné (Lucia), Braun István (Quasimodo), Radó Imre, Somogyi Pál, Szántó Róbert, Csányi Endre, Kelemen János, Szenteleky Kornél, Tomán Sándor,

⁵² *A vajdasági magyar irodalom; Délbácska, 1928. november 4. 2-3. p.*

⁵³ *Szó és tett; Tiszavidék, 1928. november 11. 1. p.*

⁵⁴ *Becse ünnepe; Délbácska, 1928. november 18. 1. p.*

⁵⁵ *A hatvan éves Népkör – Üdv a vendégeknek!; Tiszavidék, 1928. november 18. 1. p.*

László Ferenc, Gyöngyösi Dezső és a Szerb Matica nevében Žarko Vasiljević, akikhez olyan jeles óbecsei írók csatlakoztak, mint Cziráky Imre, F. Galambos Margit, Petrányi Ferenc apátplébános, Varro János és az újságírás doyenje, Fárbas József.⁵⁶

A megjelenteket a házigazda elnök, Draskóczy Ede üdvözölte. Ünnepi beszédében határozott különbséget tett Ady Tisza-partot kárhóztató, annak pocsolós lanyhaságát ostorozó bírálata és Petőfi zúgva, tajtékozva áradó, láthatatlan energiáktól feszülő folyója között. Vagy megrémíti az embert a Tisza-partiság bénító ereje, és nem képes elrugaszkodni a lapálytól, vagy hisz a maga erejében, és a porhanyós talaj is elegendő a számára, hogy a magasba szökkenjen. A Tisza-part lakóin múlik, hogy melyik lehetőséget választják. De aki a népért való cselekvés küldetéses feladatát választotta, annak kötelessége megmutatnia a szárnyalás szépségét és csodáját – mondotta az elnök. „Itt vagyunk, és amikor érezzük ennek a földnek megrokkantó erejét, a meglendülő Tiszának őserije biztat bennünket. És ez az őserő már teremtett maradandó értékeket.” Mert az értékeink között egyedülállóan szép az a hatvan, munkában gazdag esztendő, amelyet a Magyar Népkör maga mögött tudhat. 1868-ban kilátástalan és reménytelen helyzetben hozta létre a „Tisza nagy gáttörője”, Lázár József, aki híveinek táborával nekivágott a magyar jövő építésének. A zsinóros fekete dolmányt, fekete magyar nadrágot, csizmát és tollas kalpagot viselő ember hitével és erejével megmozdította a közömbös magyar tömeget, és elültette lelkében a művelődés eszméjét. És ezt a művelődést az elmúlt hat évtized során nemzedékek legkiválóbbjainak hosszú sora szolgálta kellő alázattal, hogy példát mutasson a megfáradtaknak és a csüggedőknek. A csüggedésnek e mostani pillanatában tőlük, belőlük meríthet erőt mindenki, aki közössége sorsának javításán munkálkodik. Lázár József 1868-ban „egy kapányi porhanyós földet vágott a termésre nem törött bácskai talajban – mondta az ünnepi hangulat emelkedettségében Draskóczy Ede. - Elültetett ezen a kapanyo-

mon egy eszmét, amely megterebélyesedve 60-ik évét ünnepli. Megsokasította azt a lángot, amelyet az ismeretlen elrendelés az ő egyszerű tűzhelyén gyújtott fel. A társulás gondolatával és valóságba átfordításával megmozdította a tömeget a művelődés eszméjének célbaerőszakolására. Rést vágott a bácskai talaj különös nehézkedési törvényén, és eszméje e résen keresztül a hatvan év magaslatára lombosodott. – Majd így folytatta: – De ez a nap nemcsak az első ugartörő ünnepe. Ma ünnepeljük azokat az ismeretlen katonákat is, akiknek csapata sohasem fogyott ki eszméink zászlaja alól.”⁵⁷ Az elszántak nemzedékének tagjai alkották meg azt a társadalmat, amelynek értékeire, javaira és kincseire épül mindaz, amit ma történelemnek nevezünk. A múltunk velünk és bennünk él, és szilárd talapzata mindannak, amit mi jövőnek nevezünk. Nemcsak lelkesedés, de „kítartó és edzett lélek kell ide, szenvedélyes hit, az élni akarás vakbuzgósága, bibliai önzetlenség és áldozni akarás” – szölköztek Draskóczy lelkesítő szavai. És szállt a lelke az összefonódó szándékok elképzelt magaslatai fölé, megteremtve ezzel a hangulatot az önálló, saját útját járó, a helyi gondok felé forduló „vajdasági” magyar irodalom intézményes alapjainak a megteremtéséhez. Mert az ünnep további részében már Szenteleky Kornél volt a döntő szerep, előadásában ő fejtette ki az írói feladatról vallott nézetét. „A mai vajdasági irodalom önállóságra törekszik, mert élettartama lassankint teljesen elszigetelődik. – hangoztak a súlyos mondatok. – Az a köldökzsinór, mely a Vajdaság aktív irodalmi életét Pesthez kötötte, ma már alig lüktet, nemsokára talán már teljesen elsoványodott.”⁵⁸ Ez pedig új feladatokat szab az írástudói elhivatottság számára.

Óbecsén a jubileumi ünnepség az irodalmi találkozóval együtt békésen, az előre eltervezett formában zajlott le. A *Bácsmezei Napló* azon frissiben részletesen beszámolt a helyi eseményekről, és kiemelte: „A Népkör jubileuma az egész vajdasági magyar kultúra ünnepe volt.”⁵⁹ Draskóczy egy kései vallomásából az is kiderül, hogy a zomboriak küldött-

⁵⁶ *Hogyan folynak az előkészületek a helybeli Magyar Népkör 60 éves jubileumára; Tiszavidék, 1928. november 18. 2. p.; A hetilap az ünnep múltával A siker részesei című cikkében közel száz helybeli lakos nevét említi, akiknek részük volt az ünnepi találkozó sikeres lebonyolításában. A Szabadka-Zenta, Zombor-Verbász és Újvidék felől vonattal, Nagybecskerek-Törökbecse felől pedig hajóval érkező vendégek mindegyike a fogadó bizottságtól a helyszínen „kapott egy borítékot, amelyben a tiszteletjegytől és lakáscímtől kezdve a legaprólékosabb részletig minden utasítás benne volt, amit a vendégek zavartalan kényelme csak megkívánhatott”. Fogatok, fiákerek és gépkocsik szállították a vendégeket a szállásukra, és biztosították a számukra a két nap során a közlekedést. Tiszavidék, 1928. december 1. 2–3. p.*

⁵⁷ Draskóczy Ede: *Ünnepi beszéd a sztáribecsei Magyar Népkör 60 éves jubileumi díszközgyűlésén; Vajdasági Írás, 1928. december 2., 321–324. p.*

⁵⁸ Szenteleky Kornél: *Új életformák felé; In: Új életformák felé; Újvidék – Forum Könyvkiadó, 1999. 204. p.*

⁵⁹ László Ferenc: *A vajdasági magyar Helikon – Képek a sztáribecsei Magyar Népkör jubiléris ünnepségéről és a vajdasági magyar írók találkozásáról; Bácsmezei Napló, 1928. november 18. 7. p.*

ségét maga Deák Leó vezette, aki így köszönte meg az ünnep nyújtotta örömet: „Erre a jubileumra mi, az úgynevezett vajdasági magyar kultúrintézményeink reprezentánsai szorongó szívvel mentünk, részben atrocitásoktól féltünk, részben a mi speciális magyar kultúránknak, [az] alapozásától tartottunk”. Boldogan állapította meg, Óbecsén a felszabadultság volt a legnagyobb élménye, valamint annak felismerése, „hogyan nem vész el a múltból nehezen átmentett kultúra, sőt annak regenerációja előtt állunk. Könnyes szemmel élveztük az ünnepséget, és már akkor benned láttuk a magyar kultúrának méltó reprezentánsát”. S akit minden dicséret megilletett, maga Draskóczy Ede is úgy értékelte, hogy a magyar írók találkozója országos ünnep volt, amelyről senki sem hiányzott. „A vajdasági magyarság öntudatának születési napja volt e nap” – írta 1941 júniusában, a már idézett életrajzi jellegű levelében. Amikor pedig néhány hónappal később az éves jelentését elkészítette, így foglalta össze a két nap történetét és a találkozó eredményét: „A közönségnek és íróinak meleg összetalálkozása volt ez az est a művészi gyönyörködtetés és a művészet emelkedett levegőjében. S bár az igazi sikert a művészi alkotásnak és az örökkévalóságnak szerencsés összetalálkozása jelenti, mégis a műélvezetnek ünneplésben kibővülő feszültsége áthasította azt a nagy távolságot, amely eddig írókat és közönséget ártóan elszigetelt, s az összetalálkozás forró pillanata a sikerek bő aratása volt. Ez a nap vajdasági magaslaton kelt, derült és áldozott, s vajdasági sikert aratott. De nem csak ez az egyirányú jelentősége van ennek a napnak. Ekkor láttuk meg magunkat, munkánkat és eredményeinket mások lelkének tükrében, s úgy láttuk, hogy mások között is tisztessen helyt állunk. S minden sikernél nagyobb sikerünk volt az a meggyőződés, hogy lehetünk a saját pátriánkban is poéták.”⁶⁰

Vélemények és visszhangok a Helikonról

Minden derűlátó vélemény ellenére senki sem hitte igazán, hogy a Magyar Népkör működésének 60. évfordulóján megtartott írói-irodalmi találkozó, az Óbecsei Helikon két napján a vajdasági magyar irodalom sorsát illetően minden kérdés megnyugtatóan rendeződik. A legelszántabbak – a házigazda Draskóczy Edével és a *Délbácska* íróival az élen – sem hitték azt, hogy a fehér asztal mellett

az irodalmi közéletnek egyszerre minden problémájára megtalálják a legkedvezőbb megoldást. De abban igenis sokan reménykedtek, hogy a találkozó az irodalmat olyan mértékben helyezi a figyelem és az érdeklődés középpontjába, hogy az képes lesz az eddigi rejtett emberi erőket és anyagi erőforrásokat is mozgósítani. Az Óbecsei Helikkal a vajdasági magyar irodalom léte közüggé vált – létezésének jogát attól kezdve már nem lehetett elvitatni. Óbecse óta csak az volt a kérdés, ki és hogyan, milyen szándékkal és tervekkel áll a magyar valóságot és a közösségi sorskérdéseket feltáró és megjelenítő irodalom mellé.

A *Délbácska* november 20-i számában lelkesen írt az óbecsei találkozó sikeréről, és méltatta azt a határozottságot, amellyel Várady Imre országgyűlési képviselő a magyar irodalom ügye mellé állt. A lap részletesen beszámolt a képviselő és Senteleky Kornél közötti nézetkülönbségről is. Senteleky ugyanis – feltételezhetően óvatosságból – a tervezett Vitkovics Mihály Irodalmi Társaság működését szigorúan a Szerb Matica égisze (felügyelete) alatt képzelte el, mire a képviselő határozottan kifejtette: határozott meggyőződése, „a vajdasági magyar irodalom áll olyan erős alapokon, hogy senki és semmiféle intézet gyámkodására nem szorul”.⁶¹ Streliczky Dénes és Fenyves Ferenc szökváltása után pedig a jelenlévők úgy döntöttek, bizottságot hoznak létre az irodalmi társaság megalakítására. (A Vitkovics Mihály Irodalmi Társaság azonban soha nem alakult meg.) Még azon a napon, 1928. november 20-án a *Bácsmezei Napló* is megszólalt; a *Közbeszólás* című vezércikk névtelen írója Draskóczy Edét „a sztáribecsei magyarság imponálóan értékes kulturális vezérének” tekintette, az írói találkozó sikerét azonban erőteljesen megkérdőjelezte, s kellő távolságtartással állapította meg: az irodalmi társaság ügyében „még sok akadályt kell elhárítani, hogy a terv valósággá testesüljön, de már maga a Sztáribecsejen fogant elhatározás is figyelemre érdemes haladás a tespedés hosszú évei után”.⁶² A szépirodalmi folyóirat kérdésének tárgyalásakor a *Bácsmezei Napló* cikkíróján erőt vesz a rosszindulat, a felesleges gáncsoskodás értelmetlen szándéka. Erőteljesen tiltakozott az ellen, hogy a találkozón jelenlévő írók többsége egy bizonytalan megjelenésű „képes hetilap”-ot szerettek volna vezető irodalmi folyóirattá emelni. „Inkább várjunk még

⁶⁰ Dr. Draskóczy Ede elnöki megnyitó beszéde a Magyar Népkör 1929. évi március hó 10-ikén tartott közgyűlésén; *Tiszavidék*, 1929. március 17., 1–3. p.

⁶¹ A *becsei Magyar Népkör 60 éves jubileuma*; *Délbácska*, 1928. november 20. 3. p.

⁶² *Közbeszólás*; *Bácsmezei Napló*, 1928. november 20. 1. p.

egy darabig – zárta cikkét a szerző –, hogy az írói érdekek hathatós védelemben részesülhessenek. Semmint a vajdasági magyar szépirodalmi folyóiratot a koraszülöttség veszedelmeinek tegyük ki.” Csak a Csuka Zoltán szerkesztette *Képes Vasárnap* tudósításából derült ki, hogy erre a *Vajdasági Írást* is megjelentető lapra adta le Fenyves Ferenc a sortüzet, ezt az orgánomot tartotta alkalmatlannak arra, hogy a közönség támogatásával az irodalom vezető fórumává váljon.⁶³ Ezzel a *Délbácskának* az irodalmi klikkek párharcával kapcsolatos dodonai jóslata beigazolódtott. Szenteleky Kornél 1928. november 22-i levelében mindenesetre így vigasztalta az óbecsei barátját: „A rossz elmúlik, s a jó megmarad. Most öt nap múlva a becsei nagy napok után ez a megállapítás cseng vissza. Nagyon szép volt minden ott Becsén, és a sok szépben, a hatalmas jóban szinte észre se venni azokat a gonoszságokat, melyek vézna és erőtlen hanggal hápogtak bele a hozsannázásba. Ezek a sziszegő hápogások, mint olvashattad is, tovább folytatódnak a B. N. hátsábjain, de valahogy groteszkül hatnak. A csíra már kihajtott, már erősödik a szár, most már nem lehet benneteket kifricskázni a bácskai ugarról. Élünk, virulunk, és biztosak vagyunk a holnapunkban. Éppen ezért kissé mosolygósan hat az a naivul gúnyos szándék, amely még mindig a csírát akarja betemetni. A gonoszságnak nagyon nagy hegyét kell már ma összehordani, hogy bennünket eltemessenek. Sok szeretettel ölel öreg testvéred, Kornél.”⁶⁴

Ám hogy a *Bácsmegeyi Napló* mégse tűnjön ünneprontónak, maga Fenyves Ferenc ragadott tollat, hogy a szervező Draskóczy Ede állhatatosságát és kitartását megdicsérje. „Két napon át ünnepelt Bácska gyöngye, Sztáribecsej. A magyar kultúrát ünnepelte. A 60 esztendőes becsei Magyar Népkör talán soha nem teljesített olyan hivatásszerű miszsiót, mint ma, és az, hogy ezt a küldetést úgy tölti be, hogy minden magyar szív öröme dobban, dr. Draskóczy Ede érdeme. Az a két nap, amelyen a tiszaparti, fejlődő és gyönyörű város ünnepelt, megmutatta nekünk, akik ennek az ünnepségnek tanúi voltunk, hogy milyen értékek vannak a vajdasági magyarok között, és megmutatta dr. Draskóczy Ede tudását, képességeit, agilitását és sokoldalú-

ságát.”⁶⁵ E jeles férfiút mindenképpen számba kell vennünk, amikor értékeink felett számadást végzünk. Ha megszólal, ha programot fogalmaz meg, ha lelkesít vagy erőt önt a csüggedőkbe, mindent a közös ügy szolgálatában cselekszik. „Valami csodálatos tisztaságot érez a lélek – így a monopolhelyzetére felettébb büszke szabadkai napilap főszerkesztője – az ő nemes tisztasága láttán, és bámuló csodálkozás kíséri szónoki képességét, gondolatgazdagságát, nemes lelkesedését.” De figyelmet érdemel úri megjelenése, komolysága, választékos beszéde, fennköltége és polgári magatartása is. E dicshimnusz követően határozottan rámutatott: „Dr. Draskóczy Ede tudását, képességeit, lelki nemesességét és ambícióját a magyarság politikai vezetésében sem lehet nélkülözni. Új magyarok is kellenek a régiek mellett. Új magyarok, akiknek tanultsága, gondolkodása, tehetsége, egész élete tekintélyt és elismerést biztosít számukra nemcsak a magyarság előtt, hanem a szerbség előtt is, amely felé a vajdasági magyarság a közös munkára, az ország felvirágoztatására nyújt baráti kezét.” Fenyvesi Ferenc erősen megnyomta a tollát, amikor az általa okozott kár enyhítése érdekében Draskóczy Ede személyét méltatta. Írása politikai cikk volt, amelyet akár nyílt feljelentésnek is tekinthetett a korabeli olvasó.

Egészen sajátos az, ahogyan Majtényi Mihály emlékezett az óbecsei írótalálkozóra. A *Sentai Friss Újság* tudósítójaként ő maga is jelen volt a rendezvényen, és lapjában lelkesen számolt be az élményeiről. „Amit szombaton és vasárnap a sztáribecseji Népkör nekünk, vajdasági íróknak nyújtott – vetette papírra lelkesen – [az] mind szép és nagy kultúrunk háttérét éreztette. Csak annyit üzenek: önkéntes időbe konzerválták a lelkesedést az eseményeken keresztül, mert bennünk él, mert belénk mondták, mert megérettük, hogy a programszámmal még nem ért véget a lelkesedés, hanem új erővel fellobog majd, ha a vajdasági magyar irodalom kopogtat önkénel. Nekünk olvasótábor kell, és én tudom, hogy akik bennünket oly szeretettel fogadtak, írásaink előtt sem zárkoznak el.”⁶⁶ Mi több, egy másik jegyzetében a zentaiak szemére vetette: szégyenletes dolog, hogy e páratlan vajdasági kultúrarendezvényen egyedül a magára oly sokat

⁶³ *Nagy sikerrel zajlott[ak] le a becsei Magyar Népkör hatvanéves jubiláris ünnepségei; Képes Vasárnap, 1928. november 25. (39. szám), 6–9. p. – A Bácsmegeyi Napló képviselte magatartást Strelitzky Dénes parlamenti képviselő erősen bírálta, s ebből durva sajtópolémia kerekedett: A szépirodalmi folyóirat; Bácsmegeyi Napló, 1928. november 22. 1. p.; Cselekedjéki; Bácsmegeyi Napló, 1928. november 25. 1. p.; (Prekomurjei): Író és irodalom; Bácsmegeyi Napló, 1928. november 28. 1. p.*

⁶⁴ *Szenteleky Kornél irodalmi levelei 1927–1933; I. m. 101–102. p.*

⁶⁵ *Fenyves Ferenc: Dr. Draskóczy Ede; Bácsmegeyi Napló, 1928. november 28. 17. p.*

⁶⁶ *Markovics Mihály: Magyar írók társasága – Képek a becsei Népkör jubileumáról; Sentali Friss Újság, 1928. november 21. 2. p.*

adó város nem képviseltette magát – s emiatt neki bizony pirulnia kellett.⁶⁷ Kései visszaemlékezésben, az *Érzelmes utazás a becsei Helikonra* című írásában (1961) előbb csak a maga megszokott csevegő modorában megjegyezte: „Micsoda két nap volt az! Már jövet is az állomáson, ahogy sereglettek a meghívott írók és költők, fehér karszalagos rendezők fogadták és irányították a bérkocsik felé, szóbeli utasítással, ki kinél fog megszállni. Fiákerekhez jutni akkor másnak, mint helikonistának, Becsén lehetetlen volt, valóságos hosszú lakodalomsor kanyarodott ki az aszfaltjáról nevezetes becsei vasútutcáról... A Helikon, igen, ez volt a fontos beszélgetés témája a bérkocsik mélyén.” A bérkocsisokra még emlékezett, de arra, hogy a késő őszi írósereglet mit intézett Óbecsén, már nem: a költő ugyanis számlálatlanul itta a spriccereket, amelyeket a fehérkabátos pincér töltött a poharába, és ez erősen hatott az emlékeire. Az irodalmi múltunkról számadást készítő író egyszerre gúnyos hangot öltött, és átment a tiszteletlenségbe: „Költőnk szédült a spriccerektől – írta, mintha ez lett volna a legfontosabb történet Óbecsén –, a mellette ülő leányzó kék szemétől, és az általános boldogságtól, hogy háta mögött most alapítják meg, de igazán és végleg a vajdasági magyar irodalmat. Visszavonhatatlanul! Nem úgy, mint eddig, ennek vagy annak a lapnak hasábjain csupán, hanem egyetemlegesen, keresztényeknek, zsidóknak meg vörösöknek együtt. (Ez volt a három korabeli jelző, a középsőt a liberálisok kapták.) Akkor kinyíltak az ajtók, és besereglettek a vezérek, és ők is szétszóródtak a teremben.” Ők azonban a Gyöngysziget legalább tizenöt éves borát, a Krokánt itták, amely sárga volt, mint az olaj. Arra pedig már végképp nem emlékezett, hogy az esti ünnepi műsoron mi is történt igazából.⁶⁸ Miért akart Majtényi Mihály emlékezni az Óbecsei Helikonra, ha egyszer már cserbenhagyta a memóriája? Egyszerű a válasz: a szocializmus idején csak így, ilyen lekicsinylő módon lehetett beszélni és írni a polgári világ magyar kezdeményezéseiről! Mindösszesen egy kocsmai élccel el lehetett intézni a magyar irodalmi szerveződés kérdését: „Ne vegyék zokon költőnktől, hogy annyi sok tiszteletbeli butélia után csak homályosan emlékszik arra, mi is történt a nagy színpa-

don, amelyen – irodalmi est címén – a fekete ruhába öltözött költők és írók léptek a pódiumra, és az előttük elfekvő papírról felolvastak.” A kétnapos rendezvény után Markovics Mihály elégedetten tért vissza a zentai szerkesztőségbe, s örült, hogy „most már semmi, de semmi nem állíthatja meg tökéletes boldogságának eljöttét”. Ennyit az úgyszeretetről és az írói következetességről!

Az óbecsei írói találkozó híre eljutott Erdélybe is, a *Korunkban* Diószeghy Tibor számolt be az eseményekről. Némi gúnyral tette szóvá, íme bebizonyosodott, hogy a kétkedő vélemények ellenére a vajdasági magyar irodalom létezik, hiszen legalább 40.000 olyan irodalompolitikai tanulmányból áll, amelyek egytől-egyig azt firtatják: Van-e vajdasági magyar irodalom? Szerinte sajátos ökonómia jellemzi ezt az irodalmat, nyoma sincs a drámai katarzisznak, a regény műfajának meghódítására sem tettek még eredményes kísérletet az írók, hovatovább „épkézláb vers nem sarjadt még ki Bácska, Bánát és Baranya hájas televényéből”, annál fejlettebb azonban az „essay-irodalom”, amely teret ad az önmarcangolásnak, vagy a mélabús magába roskadásnak. E részletek után nem meglepő, hogy a tudósítónak nincs nagy véleménye az óbecsei találkozóról: „A kultúra nem fog ezekből a vándorgyűlésekből sokat profitálni, az kétségtelen – írta leplezetlen gúnyral Diószeghy Tibor –; a Helikonba tömörült ügyvédek, orvosok és egyéb dilettánsok is inkább a folyóirat kiadását szorgalmazzák, amiből természetesen nem lesz semmi, hála a mecénásságra predesztinált vajdasági nábobok minden képzeletet meghaladó smucigságának s a vajdasági olvasóközönség még ezt is felülmúló szellemi tunyaságának.”⁶⁹

Az óbecsei Magyar Népkör a 60 éves jubileumán megrendezett irodalmi találkozóval – amelyet idővel Óbecsei Helikonként emlegetett a sajtó – a vajdasági magyar művelődési életben vezető szerepre tett szert, vezetősége tekintélyt vívott ki magának, s a visszaemlékezések szerint ettől kezdve egyik irányítója lett a kibontakozó irodalmi életnek. Az 1928-ban a városba látogató írók az elkövetkező évek során rendre visszatértek. Senteleky Kornél, Szirmai Károly, Csuka Zoltán, Kristály István, Farkas Geiza, Borsódy Lajos, Borsódi Ferenc és Ju-

⁶⁷ „A becsei Magyar Népkör jubileumát, fennállásnak 60 éves évfordulóját ünnepelte a vajdasági magyarság. Szép és magaslatos háttér munkában eltöltött hatvan esztendő jogcím volt arra, hogy az egész Vajdaság kivegye részét az ünnepekből. [...] Egyetlenegy szentai kultúrtestület, egyetlenegy egyesület nem tartotta érdemesnek eljönni Becsére.” – *Arcunkat [a szegyen pírja égeti.]*; Szentai Friss Újság, 1928. november 21. 1. p.

⁶⁸ Majtényi Mihály: *Érzelmes utazás a becsei Helikonra*; In: *A magunk nyomában*; Novi Sad – Forum Könyvkiadó 1961. 7–22. p.

⁶⁹ Diószeghy Tibor: *A Vajdasági Helikon*; *Korunk*, 1929. január (1. szám)

hász Ferenc nagy tisztelettel várt fellépői voltak a Magyar Népkör irodalmi estjeinek.⁷⁰ Mindamellett a város művelődési élete is emelkedettebb, derűsebb és lelkesebb lett. 1929 decemberében a hajdan ünnepelt óbecszei költőre, Szász Istvánra emlékeztek,⁷¹ 1931 áprilisában pedig igen invenciózus kultúrest keretében a helyi alkotók, Draskóczy Ede, Cziráky Imre, Csizofszky István, Darvas Gábor és F. Galambos Margit léptek fel, a felolvasások után pedig részletek hangzottak el Szulik József és Szász István műveiből is.⁷² A Népkör láthatóan megtalálta társadalmi feladatát, betöltötte kulturális misszióját, és a délvidéki magyar irodalom meghatározó fóruma lett. 1941-ben Óbecséről írt tanulmányában maga Draskóczy is úgy látta, a város büszke lehet a magyar kultúráért folytatott harcában elért eredményeire. „Mi becseiek kultúrharcainkat az óbecszei Népkör keretében vívtuk meg. A Népkörnek házat vásároltunk, helyiségeit berendeztük, könyvtárát öt-ezer kötetre emeltük.” Az 1928-ban rendezett első országos magyar kultúrnapon pedig Jugoszlávia egész magyarságának képviselői találkoztak a városban. „Ez az ünnep volt a magyar művelődési mozgalmak kovásza.”⁷³ Mindez a kisebbségi sorsra jutott délvidéki magyar közösség szellemi fölemelkedésének egyik fontos állomása volt.

Szenteleky Kornél halála

Draskóczy Ede és Szenteleky Kornél ismeretsége 1927 nyarán vált barátsággá, 1928 őszétől – az Óbecse-i Helikon-találkozó sikere óta pedig – fegyvertársnak és küzdőtársnak tekintették egymást. A betegeivel folytatott küzdelemben megfáradt szíváci orvos gyakran fordult meg Óbecsén, ezek a látó-

gatások „verőfényes vasárnapok”-ként éltek az emlékezetében. 1927. július 25-én Draskóczyhoz intézett levelében jelezte: lelke telve van szeretettel, és „sok vággyal és rajongással gondolok viszsza a nálatok töltött időre”,⁷⁴ augusztus 12-én lelkesen köszönte meg, hogy levelével derűt hozott napjaira, melyeket ő olyan fázósan görget le, „mint hideg, szürke gyöngyöket”.⁷⁵ 1927. november 8-án Szenteleky várja Draskóczy látogatását, s arra kéri, legalább egy estét töltsön Szivácon, „mert ez az időszak számomra a legnyugodtabb, legkedvesebb és a legígéretesebb”.⁷⁶ És mintha valami rejtett párbeszédet folytatnának, Szenteleky 1927. november 26-án írt levelében így fogalmazott: „Szeretném, ha komolyan számítanál rám harcban, viharban, csüggedésben. Ha mindjárt gyenge is a karom, de mindig segítségére siet a tiédnek [...]”.⁷⁷ Komoly, határozott barátság alakult ki a két férfi között, ám az is kitűnik, hogy a találkozásai alkalmával folytatott beszélgetések során Draskóczy volt az, aki a vállalt harcról, a vesződés értelméről, befutható pályáról beszélt, Szenteleky hozzá csak küzdőtársul szegődött. Olykor pedig csak tétova vigasztalónak, amint az az 1928. január 14-i leveléből kitűnik, amikor az apró-cseprő gondok mellett a távlatos feladatokra figyelmezteti ügyvéd barátját, mondván: „A Népkör jubileuma éppen jó és szép mezeje a vigasztalónak. Sosem a vigaszt kell keresnünk, hanem a jót, a szépet, az eszményt, a napfényt, azt, ami túl és kívül van a mának életén, ami felette van az életünknek. És vigaszunk mindig a keresés.”⁷⁸ 1928. január 29-én közös utazást terveznek Nagybecskerekre az Ady-estre, 1928. szeptember 13-án pedig Szenteleky megírja, hogy vasárnap, 16-án „az esti vonattal” érkezik, s hogy Csuka Zoltán is Becsére

⁷⁰ *Vidéki írók a Magyar Népkör szombati kultúrestjén* (Borsódi Lajos, Borsódi Ferenc, Juhász Ferenc és Szenteleky Kornél); *Tiszavidék*, 1932. február 7., 1. p.; *A Népkör szombati kultúr-estje* (Borsódi Lajos Ady-ról); *Tiszavidék*, 1932. március 13., 2. p.; *A Népkör kultúr-estje*; *Tiszavidék*, 1932. március 20., 2. p.

⁷¹ Dr. Draskóczy Ede: *Emlékezés Dr. Szász Istvánról*; *Tiszavidék*, 1929. december 8., 1–3. p.

⁷² *A Magyar Népkör kultúrestje* (Dr. Draskóczy Ede: Párisi benyomások); *Tiszavidék*, 1931. március 8., 2. p.; *A Népkör első kultúrestje* – Dr. Draskóczy Ede felolvasása Párisról; *Tiszavidék*, 1931. március 22., 2. p.; *A Népkör második kultúrestje*; *Tiszavidék*, 1931. március 29., 2. p.; *A helybeli szerzők estje a Népkörben*; *Tiszavidék*, 1931. április 19., 2. p.; *A Magyar Népkör kultúrestje* [Draskóczy Ede, Cziráky (Fetter) Imre, Csizofszky István, Darvas Gábor és F. Galambos Margit. Részletek hangzottak el Szulik József és Szász István műveiből is.]; *Tiszavidék*, 1931. április 26., 2. p.; *A Népkör harmadik kultúrestje* (Draskóczy Ede, Szenteleky Kornél, Szirmay Károly, Csuka Zoltán, Kristály István, Farkas Gejza és Borsódy Lajos); *Tiszavidék*, 1931. május 10., 2. p.; Párizsi élményeiről Draskóczy Nagybecskerek magyar közönségének is beszámolt: *Dr. Draskóczy Ede előadása a becsekereki Magyar Közművelődési Egyesületben*; *Sztáribecseji Járás*, 1931. december 5., 3. p.

⁷³ Draskóczy Ede: *Óbecse*; In: *A visszatért Délvidék*. i. m. 197. p.

⁷⁴ *Szenteleky Kornél irodalmi levelei 1927–1933*; i. m. 45. p.

⁷⁵ U. o. 47. p.

⁷⁶ U. o. 51. p.

⁷⁷ U. o. 53. p.

⁷⁸ U. o. 56–57. p. – A kései olvasónak egy kicsit idegenül csengenek ezek a levelek, joggal jegyzete meg Herceg János a magányos Szentelekyről írva, hogy ezek a levelek annyira konvencionálisak, annyira modorosak, ahogyan senki sem levelez barátjával. Minta az író szakadatlanul az *Úgy fáj az élet* című regénye hősnéjének az életét élné.

jön, ám ő a Vajdasági Írás ügyében tovább utazik Becskerekre – lesz tehát megbeszélni valójuk bőven. A *Vajdasági Írás* 1929. évi őszi haldoklása próbára teszi ugyan a barátságukat, az egymás munkájának és törekvéseinek a támogatása azonban mindvégig töretlen: mintha Szenteleky gyermeki lelkesedéseit és azonnali kétségbeeséseit, a józan mértéktartás fegyelmezné és tartaná kordában.

1933. augusztus 20-án azután meghalt Szenteleky Kornél. A *Vajdasági Írás* és *A Mi Irodalmunk* teremtette hagyományokra épülő *Kalangya* folyóirat megjelenésének második évében árván maradt; és nagy kérdés volt, hogy ki fogja tovább vinni a vajdasági magyar irodalmi önszerveződés programját. Maga Draskóczy Ede is ezzel a gondolattal viaskodott, amikor a búcsúsorokat vetette papírra: „Mit tanultunk mi tőled, kortársaid és testvérid a munkában, ha meg nem tanultuk volna a legtöbbet: értékeink megbecsülését.” És bár tudta, hogy programjuk és céljuk közös volt, mondatait mégis az elmenőhöz intézte: „Jól tudtad, hogy vissza kell menni a lélek legnagyobb élményéhez, az élethez. Az életnek újrateremtése, életteremtés a nyelv formájában – ez a művészet. Ám hova lehetne máshova fordulnunk, mint a mi életünkhöz? Ehhez az élethez, amelyet mi élünk. Ehhez a földhöz, amelyből kinőttünk, s amelyben mégis gyökerezünk, amelyből fölsudarasodunk, és színeinket szívjuk, amelyben virágozunk és gyümölcsözünk. Aki úgy vélné, hogy az élet a művészetben kikerülhető, éppen a lényegben hibázik. A művészet természete szerint az életre utal, s aki akár ösztönösen, akár tudatosan művész: hitet vall földje és élete mellett. A művészet lényegének tiszta tudatában tetted, hogy írotársaid figyelmét, ide, erre a földre fordítottad, és hirdetted, hogy a mi életünk színét és ízét kell adniok, a mi földünk sajátos erejét, a mi nappalunk és éjszakánk fényét és homályát, bukdácsolásunkat és bátor lépésünket, lelkünk szabad szállását és ezer gátlását, lelki alkatunknak mindenkori visszfényét a dolgon, a dolgoktól való iszonyatos függésünket, a tőlük való örök eltörekvésünket – szóval magunkat.” Majd hozzátette azt, amit előtte senki nem mondott ki a bácskai lapályon: „Te vagy az első, aki itt nem a múlté, hanem a történelemé lettél. A mi külön történelmünké.”⁷⁹ Sajátos módon, a Trianon utáni délvidéki magyar szellemi életben Szenteleky Kornél sír-

jánál hangzott el először, hogy e közösség mögött igenis ott áll a történelem – az egyéni és közösségi értékeket őrző kollektív emlékezet. Ezt követően is minduntalan visszatér majd az önbizalmat pusztító kétely: van-e a délvidéki magyarságnak történelme? S ami van, az nem pusztán kultúrtörténet-e? Ez csak azok számára nem lesz kérdés, akik valóban az élet felől közelítenek szellem értékeink boltíves kincstári termeihez.

Draskóczy Ede, a délvidéki magyar közösség társadalmi (és politikai) megszervezésének, a szellemi élet intézményes formái megteremtésének a szándékával (Szenteleky Kornél korai halálával) úgy tűnik, váratlanul magára maradt. Csuka Zoltán egy ideig még töretlenül kereste a lapkiadás biztosabb alapjait, de 1934-ben kénytelen volt elhagyni a délszláv királyság területét. Kende Ferenc a csodával határos módon megteremtette a *Jugoszláviai Magyar Könyvtár* és a *Kalangya Könyvtára* könyveinek megjelenéséhez szükséges alapot, de a harmincas évek királyi diktatúrájában e kezdeményezésnek sem volt reményekre feljogosító kilátása – így ő is visszavonult, és beletemetkezett a *Reggeli Újság* szerkesztésébe. A bácskai és a bánági magyar kultúra változatlanul amolyan fél-illegalitásban létezik, jószerével csak az ugyancsak bizonytalan sorsú magyar lapok környékén bontakozhat ki az irodalomnak valamennyire szuverénnek nevezhető formája.

Az óbecsei Magyar Népkör hatvanéves jelentései után Draskóczy Ede a *Vajdasági Írás* 1929. évi augusztusi számában közölt *Dilettantizmus* című írásában foglalta össze először a magyar író lehetőségeit. Itt fogalmazta meg először a következmények teljes ismeretében a véleményét, miszerint: a délvidéki magyar embernek a teljes életet át kell értékelnie. A Bácskában és a Bánágban a magyar ember új törvények szerint él, és ezek a törvények a közösségi megmaradás tekintetében – a megmaradás érdekében – új értékrendet követelnek. Már nem arról van szó, hogy kijelölt helyünk van a magyar nemzet közös birodalmában, ahol a történelmi folytonosság biztosít a számunkra birtokolható javakat. 1920 óta a délvidéki magyarság társadalmilag és politikailag is kiszakadt a nemzete közösségéből, kisebbségi életre kényszerült, s ennek következtében az élethez szükséges alapvető feltételekből csak

⁷⁹ Draskóczy Ede: *Levél egy élőhöz*; *Kalangya*, 1933. október (10. szám), 595–596. p.; *Tíz év múlva a kolozsvári közönséghez szólva is úgy látta: Szenteleky „Árnyék kapitány volt vezérré indulásában, mint az erdélyi Reményik Sándor. Szörnyen és vigasztalanul egyedül volt, mint Madách Imre. Érzékeny volt és mérhetetlenül szenvedett, mint Juhász Gyula. Testét a láz gyötörte, s mint annyi magyar költőnek a morbus hungaricus volt a végzete.”* – Draskóczy Ede: *Hoztuk a zászlót...*; *Kalangya*, 1943. július 15. (7. szám) 295. p.

annyit mondhat a sajátjának, amit saját erejével, munkájával és elszántságával kiküzdött magának. A Délvidék magyarságát „elkerítették egy idegen közösségbe, megcsonkolták, ereit elkötötték, idegeit keresztülvágták és odahajították, mint egy koncot, a sivár testi létnek” – foglalta össze a kisebbségi létezés lehetőségeinek lényegét egy későbbi tanulmányában.⁸⁰ Már nem természetes, hogy vannak magyar iskolák – mert nincsenek –, hogy működnek a művelődési intézmények – mert nem működnek –, s hogy virágzik az anyanyelvi kultúra – mert nem virágzik, hiszen minden virágoskertünk elfagyott. Más lett az életünk, mint amit korábban a nemzet egysége biztosított a számunkra, és Draskóczy Ede joggal tette fel a kérdést: „el szabadna-e zárkózni az elől, hogy a magunk életében megkeressük annak sajátos igazát”? Meglátása szerint nem, az életünk igazságai mellett kötelességünk hitet tenni, s ennek egyedüli módja a közösségért végzett munka, az értékteremtés csodára méltó küzdelme!

„De van-e manapság eszközünk arra, hogy a magunk értékeit a magunk javára kiemeljük és biztosítsuk?” – tette fel a kérdést a *Dilettánsok* című tanulmányában, amire őszinte számvetés volt a válasza. – Nincsenek iskoláink, ahol irodalmunkat és művészetünket a felnövő generáció megismerhesse. Ahol tradíciót tanuljon, biztos alapul a jövőbe való szárnyaláshoz. Ahol indító erőt kapjon lelkének kultúrálásához, hogy felvevő készüléke legyen az alkotó léleknek, részese legyen az alkotás gyönyörének a megélés erejében, hogy a benne lévő isteni ajándék, az alkotás feszültsége, a kultúra bonyolult eszközeinek segédletével a teremtés valóságává istenüljön. Hova, merre, kihez forduljunk, hogy értékeinket megmentsük a kallódástól, hogy isteni hozományával mindenkit odaállítsunk, ahol a megértés passzivitása és az alkotás aktivitása új értékeket termel.”⁸¹ Ehhez a munkához elszánt munkások kellene: tanítók, papok, ügyvédek, újságírók, jegyzők, szolgabírák és könyvtárosok, vasutasok és postakisasszonyok, gazdálkodók és ipari vállalkozók állnak most oda, ahol a magyar kultúra aktív embereket követel magának. Műkedvelők ők a maguk nemében, és mégis: az adott helyzetben a közösség sorsa, jövője múlik rajtuk. A délvidéki magyarság sorsa azon áll, vagy bukik, hogy tudós társaságok, egyetemi katedrák és akadémiai szakosztályok helyett elszánt, tetterre kész emberek viszik tovább a magyar kultúra ügyét. „A műveltség sáfá-

rainak és apostolainak tisztán és világosan kell látniuk” – fogalmazott a tanulmány írója –, hogy a szolgálat tartalmát „vajdaságivá kell átértelmeznünk”, és hogy az értékek mezején új feladatok keresik meg az elszántakat. Irodalmat, tudományt, művészetet, hitet, okosságot és szellemi magabiztosságot kell teremteni ezen a vidéken azoknak (is), akiknek eredetileg nem ez volt a választott hivatásuk. Ezért a közmorál szellemében a lélek iparososa mindig egy kicsit más, mint ami valójában: hasznos cselekedeteiben mindig értékteremtő, közösségépítő ember.

Draskóczy Ede *Dilettantizmus* című írásával elindult azon az úton, amelyről ezt követően már soha nem tért le: a magyar ábécéskönyv jelentőségének méltatásától a magyar irodalom intézményesülésének kérdéséig mindent a közösségépítés szempontjából értékelt, s elkötelezettséget, hivatástudatot és célszerűséget várt mindenkitől, aki a magyar kultúra hagyományos tereire lépett. 1929 és 1944 között eltelt másfél évtized során a tanulmányok hosszú sorában fejtette ki a kisebbségi közösség társadalomépítő munkájának lényegéről vallott elképzelését, 1933-ban Farkas Geiza egyik könyve kapcsán is a munkáról és a feladatvállalásról írt: „Nagyon sokszor kellett önmagunkkal szemben fölismerni a kíméletlen igazságot, hogy szegények vagyunk, nincsenek erdőink és sudaras fáink is csak néhány. Nincsenek hivatott kultúrpolitikusaink, és szegényesen kevés az emberünk, akiben a fajtának lelke alkotásba kívánczik. Ráneveltek hiányában minden épkézláb embernek ásót-kapát kellett markolnia itt nálunk, hogy dolgozzék és műveljen, és a dologban önmagát művelje a további munkára.”⁸²

És ha Draskóczy Ede a pályája elején a történetiség kérdésével foglalkozva olykor-olykor maga is belebonyolódott a „van-e a délvidéki magyarságnak történelme?” látszatzdilemmába, elmagányosodó küzdelmei során világlátása a végsőig letisztult. Már nem a külsőségekben keresi a historikumot, hanem a szellem hatalmában és a hatalmának tartalmi lényegében. Lelkében olyan belső dimenziók születnek, melyek az otthonlét sok évszázados értékeit szórják a lába elé, s ezzel *megtalálja őt a Történelem*. A pályatárs, az alsóvárosi kántortanító, Cziráky Imre novelláit olvasva támadt a felismerése: a látvány lehet ugyan szegényes, „az élet azonban gazdag, ha nem is sújtásos. Az élet dús, ha talán néha meztelen is. Az élet gazdag, dús és ajándékozó mindenütt, ahol csak élet van. Tehát itt, ezekben

⁸⁰ Draskóczy Ede: *Hoztuk a zászlót...*; *Kalanga*, 1943. július 15. (7. szám) 295. p.

⁸¹ Draskóczy Ede: *Dilettantizmus*; *Vajdasági Írás*, 1929. augusztus (10. szám), 114. p.

⁸² Draskóczy Ede: *Farkas Geiza regénye „A fejnélküli ember”*; *Kalanga*, 1933. május (5. szám), 350. p.

a kis fehér házakban is, a hátsószobában, a konyhában, a tisztaszobában, vagy a pitvarban, az utcán, a kispadon, vagy benn, a búbos mellett. Élet van kinn a mezőkön, vagy benn a köri helyiségben, a mákos guba mellett otthon, vagy mindnyájunk legszentebb otthonában, Isten házában. Élnék ezek a fehér házikók, néha örömben, boldogságban, de jaj, sokszor bajban, fájdalomban és megpróbáltatások súlya alatt. Ennek az életnek ajándékait gyűjti össze Cziráky Imre, hogy istenadta érzékével beállítsa történeteinek tengelyébe.⁸³ Csak az Alsóvárosig kellett mennie, hogy felismerje: ilyen az élet mifelénk. Könny és mosoly. Végtére is e köré szerveződik a nemzeti történelem. Ezt próbálta meg elmondani Szenteleky Kornél is, amikor a magyar élet felé történő odafordulást sürgette.

Azért van szükség a táj, a szülőföld, a régió lényegi mivoltának pontos ismeretére, hogy meg tudjuk fogalmazni a délvidéki irodalommal szembeni elvárásainkat is. Ahogy a már idézett *Regionalizmus* című tanulmányában kifejtette: a „délvidéki”-ben a vidék jelenti „az egészért való harcot, az örök ellenállás magyar formájában, és a déli jelenti a tájat, annak természeti és emberi sajátosságát, a levegőt, amit szívunk, a napot, amin melegsünk, a talajt, amibe gyökerezünk, a népet, aminek közösségében élünk, a népeket, akikkel együtt élünk, a földet és az eget: nehézkedési törvényünket, és röptünk tempóját. Így élünk, látunk, alkotunk, teremtünk az örök ellenállás magyar szervezetében a vidék bélyegével a homlokunkon, és a táj pírijával az arcunkon. A magyar regionalizmus tehát nem gennyesztő idegen test a szervezetben, hanem életet adó és életet tartó elv, nem törvényellenes élősd, hanem a törvény betöltése, a felelősség vállalása – a magyarságnak a magyar észjárás szerinti biztosítása és magatartása.”⁸⁴ Mert a magyar életet nem is lehet másutt élni, mint a magyar tájban, a magyar régió társadalmi valóságában: a magyar örökség birtokában, a magyar magasságokban, a magyar történelemben. Persze vannak helyzetek, amikor mindezt rejtegetni vagyunk kénytelenek, de a lélek nem érheti be ennél kevesebbel. Íme Szenteleky Kornél helyi színekről alkotott irodalmi elképzelésének társadalmi programmá történő kiterelvényesedése!

1940 kora őszén azután a *Kalangya* közölte Draskóczy Ede *Kisebbség és erkölcsiség* című ta-

nulmányát, melyet eredetileg a szerző egy zombori találkozón, a „kulturparlament” nyári ülésén olvasott fel. E tanulmányából már kitűnik, írójának problémátalátása a végsőkig letisztult: megtalálta azt a bibliai távlatot és jelképet, amely az életről és a szerepről (az emberi helytállásról) alkotott elképzelésének a tökéletes kulcsa lett. Draskóczy Ede a szőlővesszőben látta meg a kisebbségi nép életének példáját. Ha egészséges a sarjadás, és van elegendő erő a tőkében, a vessző – hivatásának megfelelően – a nap, az ég felé tör, levelet és virágot hajt, és beteljesítve élete értelmét, megérleli a szőlőfürtöt, a gerezedet. Az élet rendjének megfelelően a szőlővesszőnek ez a feladata. Ha azonban lemetszik a venyigét, és az útszélre vetik, az ösztöne más feladatot szab az ágnek: ha élni akar, talajt kell fognia, gyökeret kell engednie, s csak utána fordíthatja megmaradt erejét a lombosodásra. Szerepe és küldetése megváltozik: előbb a gyökér, s csak azután a rügyfakadás! A szőlővessző története bennünket, kisebbségbe kényszerült népet is példáz: rögtön kellett fogni ahhoz, hogy az életünk termőre forduljon. „A mi nemzedékünknek – írja Draskóczy –, melyben fölébredt a létfenntartás csodálatos ösztöne, *le kellett tehát mondania a pompás, napfényes életről*, a dús lombokat hajtó, és ízes fürtöket érlelő, pompás tenyészetről.”⁸⁵

A kisebbségi sors váratlanul érte a délvidéki magyar közösséget, nem volt rá felkészülve. És nem volt rá felkészülve évekkel később sem, amikor szellemi vezérei a kibontakozás útját keresték. Mint a lemetszett venyigének, nem voltak meg az élet működéséhez szükséges szervei; az értelmiségnek az a része, amely hivatva lett volna működtetni a társadalmat és a szellemi életet, emigrált, vagy teljes apátiába süllyedt, és jobb idők eljövételében reménykedve elzárkózott. Máshonnan kellett a meggyökeresedéshez erőt meríteni. Így ismétlődött meg nálunk a rügynek és gyökérnek a bibliai története. „Ha élve akartunk maradni, a pompát ígérő rügyből gyökérré kellett változnunk. Meg kellett értenünk: nem az a fontos, hogy egyikünknek vagy másikunknak a pompás lombozat, vagy a virágba borulás dicsősége jusson, hanem az, hogy *minél erősebb és bozontosabb gyökérűek legyünk*. Ez volt mindnyájunk életének, a nemzet egészének parancsa.” És mert nem voltak megfelelő erők az élet műkö-

⁸³ *Igen tisztelt hölgyeim és uraim* – Draskóczy Ede beszéde Cziráky Imre febr. 12-i Ezüstkoszorús ünnepélyén; *Kalangya* 1938. március-április (3-4. szám), 99–100. p.

⁸⁴ Draskóczy Ede: *Regionalizmus*; *Kalangya*, 1943. szeptember 15. (9. szám), 397. p.

⁸⁵ Draskóczy Ede: *Kisebbség és erkölcsiség* – Felolvasta a sombori kulturparlament ülésén; *Kalangya* 1940. július–augusztus–szeptember (7–8–9. szám), 289–295. p.

désének biztosítására, valami egészen különös csoda történt: ott jelentkezett az öntudatos gyökeresedés, ahol senki sem remélte – az élet legeldugottabb zugaiban. „Mi, akik ennek a nemzedéknek vagyunk sarjai, személyesen tapasztalhattuk, hogy miként váltak orvosokból politikusok, ügyvédek, irodalmárok, tanítókból társadalmi szervezők, mérnökökből közgazdasági szakértők, tisztviselőkből novellisták, gyógyszerészekből költők, egyszerű polgár emberekből színészek és rendezők; *saját szemünkkel láthattuk, miként állítja oda az élet parancsa a megfelelő szerves működés ellátására a maga kiválasztott emberét.* Nem nézi, készült-e erre a munkára, nem nézi, mi a polgári foglalkozása. Az életműködés folytatására szüksége van a maga kiválasztottjára, tehát harcba küldi őt az egész életnek fönntartása érdekében.” A gyökér megkapaszkodása, és a rügyek termőre fordulása azonban folytonos készenléti helyzetet teremt, s oly módon osztja meg az energiánkat, oly nagymértékben veszi igénybe az erőfeszítésünket, hogy az a bő termés ígéretét a távoli jövőbe helyezi. A hivatás fogalma nálunk jelentősen átértékelődött. A kisebbség tehát nem azt jelenti, „hogy számszerint kevesebben vagyunk, mint az államalkotó nép. A kisebbség: *életet, szerves létet, az életbentartási ösztönök sürgető megnyilatkozását, s az ehhez szükséges szerveknek parancsoló szükségszerűséggel való munkába állítását is jelenti.* A kisebbség tehát nem egyszerűen csak szám, nem a népszámlálás végösszege és eredménye, hanem magasabb természeti és erkölcsi fogalom” – fogalmazta meg Draskóczy a Délvidéken a Reményik Sándor-i üzenetet. A kisebbségi embernek azon a helyen kell a hivatást betöltenie, ahol a kenyerét megkeresi. A kisebbségi sorban élő ember nemcsak saját magáért felelős, de felelős azért a népért is, amely az ő egyéni boldogulását lehetővé teszi. „Minden polgári munkának csak annyi erkölcsi értéke van, amennyit a kisebbségi életközösség szempontjából ér.” Így válhatott a kisebbségi helytállás kérdése erkölcsi fogalommá, s ez nemcsak új feladatokat jelent az elhivatottak számára, hanem „új embert is nevel belőlünk”, egyszersmind „visszavezet bennünket ahhoz az emberi eszményhez, amelyet a katakombák őskeresztényei maguknak alkottak.”

Van valami felszabadult szárnyalás a *Kisebbség és erkölcsiség* című tanulmány írójában, hiszen csak az képes ilyen tiszta lényeglátásra, aki már elrendezte magában az élet nagy dolgait; aki biztos talajt érez a lába alatt, aki a közösségében otthonra talált, s aki a maga világában meglegelte valódi hivatását. Lehet, hogy ekkor vált teljessé a küldetéses emberről alkotott képe – hovatovább ekkor lett ő is küldetéses ember.

A letartóztatott önképzőkör – Draskóczy Ede és a Vagyunk diáklap története

Az Óbecsei Helikon idején fölvetett Vitkovics Mihály Irodalmi Társaságból végül is nem lett semmi, az írói összefogás és az önszerveződés gondolata azonban továbbra is ott élt a törekvésekben. Szenteleky Kornél halálának és temetésének pillanatában azonnal fölmerült a *Szenteleky Társaság* megalapításának terve, és az őt tisztelő íróársak Nagybecskerekén a *Magyar Közművelődési Egyesület* berkeiben még 1933. szeptember 17-én határoztak arról, hogy október 29-én egy külön, erre a célra létrehozott közgyűlés keretében megalakítják a Szenteleky Kornél Írók Társaságát, a „vajdasági” magyar irodalom „alkotmányozó nemzetgyűlését”.⁸⁶ A soraiba harminc író tömörítő Társaság elnökévé Draskóczy Edét választotta, aki 1934. február 25-én *Bizonyítás egyszerű utakon* című tanulmányának felolvasásával tartotta meg elnöki székfoglalóját. Arra a kérdésre, hogy szükség van-e egyáltalán az irodalomra, hosszú okfejtéssel válaszolt, s egyebek mellett rámutatott: „A haladás nem egyéb, mint a nemzet lelkének beillesztése a mindenkori viszonyokba. Az irodalom tehát nem csak azért kell, mert a hagyományok őrzője, de mert a fejlődés frontján is mindenütt az irodalom harcol az első sorban. Az irodalom tehát a nemzet kollektív lelkének kifejezője és fejlesztője.”⁸⁷ Még inkább érvényes ez a kisebbségi sorsban, ahol az irodalom a közösségi élet egyetlen fórumává vált. Ám mielőtt a létrehozott Társaság megkezdte volna a munkáját, az anyaegyesülettel – a nagybecskereki Magyar Közművelődési Egyesülettel – együtt, hatósági kényszer nyomán megszűnt létezni.

⁸⁶ *Megalakul a vajdasági magyar írók „Szenteleky Kornél” társasága; Tiszavidék, 1933. szeptember 24. 2. p.; Megalakul a Szenteleky Kornél irodalmi társaság október 22-én; Tiszavidék, 1933. október 15. 1–2. p.; A Szenteleky irodalmi társaság október 29-én alakul meg; Tiszavidék, 1933. október 22. 2. p.; Megalakult a Szenteleky Irodalmi Társaság – A Közművelődési Egyesület ezüst tulipánját Dr. Várady Imre kapta; Tiszavidék, 1933. november 5. 2. p.; A Szenteleky Társaság első ülése; Tiszavidék, 1933. november 12. 3. p.; Megalakult a Szenteleky Irodalmi Társaság – A Társaság elnöke Dr. Draskóczy Ede, titkára Cziráky (Fetter) Imre lettek; Tiszavidék, 1933. november 19. 2. p.*

⁸⁷ Draskóczy Ede: *Bizonyítás egyszerű utakon; Kalangya, 1934. március (3. szám), 165. p.*

Másodízben négy évvel később 1937. augusztus 21-én a Szivácon, Szenteleky Kornél halálának évfordulójára összesereglett írók körében merült fel a *Szenteleky Társaság* megalapításának gondolata, s még a helyszínen úgy döntöttek, hogy a társaság alakuló közgyűlését Újvidéken tartják meg. A szeptemberi találkozóra hatvan meghívót küldtek szét, közülük negyvenketten meg is jelentek a közgyűlésen. A Társaság célkitűzéseit ismét Draskóczy Ede ismertette, amely később *Összefogás* címmel megjelent a *Kalangya* 1937. októberi számában. „Ez az országrész, amelyben élünk – szólt a megjelent író-társakhoz –, oly sokszor lett martaléka a történelem és a természet pusztító elemeinek. A tatár elpusztította, a török fölégette, a Duna és a Tisza sokszor mocsarassá éktelenítette, úgyhogy sohasem lehetett a kultúra zavartalan és igazi fészke. S akkor is, midőn békés és rendezett napok virradtak reá, csak a termő föld lett anélkül, hogy egyszersmind teremtő föld is lett volna. A kultúra növényét, amely itt nőni akart, elégették a történelem tűzvészei, elnyelték az idők földrengései, és a békés időkben elnyomták a buja haszonnövények. [...] Mi nem a magunk sebeivel dicsekszünk lázári siránkozással, csak a történelem siralmas leltárát panaszoljuk. Mert a mi munkánk itt nem a folytatás kényelmes kötelessége, hanem az előlről kezdés keserves vergődése. Ebben a küzdelemben hihetetlen nagy erőnk egyetlen hagyományunk: Szenteleky Kornél.”⁸⁸ Mondatait Draskóczy Ede már mint a Társaság újra választott elnöke intézte a megjelentekhez. Mellette az alelnök, az ugyancsak óbecsei Cziráky Imre, a főtitkár pedig Kende Ferenc lett, ám az újra kezdés sem bizonyult eredményesebbnek a négy évvel korábban, a Szenteleky Társaság működését a szerb hatalom ismét megakadályozta.

Harmadízben a *Szenteleky Kornél Irodalmi Társaság* 1943-ban – már a visszatért Délvidéken – Zomborban alakult meg „a néhai Szenteleky Kornél emlékére”. Az előkészítő bizottság a tekintélyes Prokopy Imre elnöki irányításával működött, aki már 1906-ban a Bács-Bodrog Megyei Irodalmi Társaság megalakításában is tevékeny szerepet vállalt. A harmadszor is megalakult Társaság tiszteletbeli elnöke Herczeg Ferenc, társelnöke Szirmai Károly, a főtitkár Cziráky Imre, az ügyvezető titkár Csuka Zoltán volt – Draskóczy Ede neve már csak a tagok névsorában szerepelt. Rövid, kegyetlenül rövid idő állt a Szenteleky Társaság rendelkezésére – mindösszesen egy esztendő. Ám ezalatt is felettébb hasznos

munkát végezett: Csuka Zoltán és Bisztray Gyula gondos szerkesztésével megjelent a *Szenteleky Kornél irodalmi levelei 1927–1933.* (1943); Majtényi Mihály a *Császár csatornája* című regénye (Zomborban, majd Budapesten, 1943) és Lévy Endre *Dél kapujában* című szociográfiája (1943). A társaság 1943 nyarán Palicson háromnapos irodalmi nyári táborozást szervezett, ahol Majtényi Mihály, Prokopy Imre, Cziráky Imre, Lévy Endre, Szirmai Károly, Dudás Kálmán és Herceg János a regionalizmus kérdésével kapcsolatban fejtette ki a nézetét. Draskóczy Ede neve nem szerepel a részvevők sorában, ám az bizonyos, hogy a *Kalangya*, 1943. szeptember 15., (9. száma) közölte *Regionalizmus* című tanulmányát.

Erősen exponálta hát magát az óbecsei ügyvéd az elviselhetetlen kisebbségi sors elviselhetővé tételéért folytatott küzdelemben, közéleti szereplése igen szerteágazó volt 1922. október 22. óta – annak 1934-ben történt megszűnéséig – felelős szerkesztője volt a *Tiszavidék* című hetilapnak, 1928. szeptember 23-tól a Képes Vasárnap irodalmi mellékleteként megjelenő, Szenteleky Kornél szerkesztette *Vajdasági Írás* kiadásában Borsódi Lajos, Csuka Zoltán, Kohlmann Dezső, Szántó Róbert mellett Draskóczy Ede is döntő szerepet vállalt, az 1937-től pedig meghatározó alakja volt a *Kalangya* szerkesztőbizottságának is. Draskóczy Ede a közművelődési munkás, lapszerkesztő és kisebbségi politikus a Bácskában az elsők között ismerte fel azt, aminek kimondásához óriási bátorság és az illúziókkal történt leszámolás kellett, hogy a délvidéki magyarság az anyaországtól való elszakítottága folytán sajátos útra kényszerült, egyedül maradt, és sorsa alakulásáért immár maga a felelős. A szellem embere köteles irányt mutatnia a bizonytalan közösségnek, programot kell adnia a magyarság megmaradásért vívott küzdelméhez. S ebben a küzdelemben minden jóindulat vezérelte emberi szándéokra szüksége van. Draskóczy Ede tehát újságot írt, lapot szerkesztett, közösséget szervezett és társadalmi programot adott a kisebbségi közösség megformálásához.

És a közéleti feladatvállalásai során a fiatalokat is maga köré gyűjtötte. 1938 őszén a fia, ifjabb Draskóczy Ede, az óbecsei szerb gimnázium hetedikes tanulója néhány diáktársával együtt irodalmi önképzőkört alakított, hogy fórumot teremtsen az önművelésre. Olyan ifjakról volt szó, akik az iskolától kapott délszláv irodalom és kultúra mellett a magyar nemzeti hagyományok megismerését is

⁸⁸ Draskóczy Ede: *Összefogás*; *Kalangya*, 1937. október (7. szám), 233. p.

szorgalmazták és igényelték, s ha ezt nem kapták meg a tanáraiktól, hát megtalálták a módját az ismereteik egyéb úton történő gyarapításának. 1939. április 9-én azután – kezdetlegesen sokszorosított formában – kiadták a *Vagyunk* című diáklapjukat is, melynek *Magyar lányok, fiúk* című beköszöntőjét a szerkesztő, ifjabb Draskóczy Ede írta. Az önfelelt létezéssel szemben a tudatos sorsvállalást szorgalmazta, a létezés felelősségének a felismerését sürgetve mutatott rá: „akadtunk néhányan, kik nem maradtunk tétlenül, kik ereinkben érezzük az élniakarás erőteljes lüktetését. Nekünk sikerült az első lépést megtennünk a nagy cél érdekében: megalakítottuk – ha egyenlőre szűk körben is – önképzőkörünket. Mikor más alkalom nincs rá, módot nyújtottunk a magyar ifjúságnak, hogy megismerje íróinkat és költőinket, hogy megismerje a magyar irodalmat. Ezt az önképzőkört mi magunk szerveztük, saját erőnkéből és akaratunkból, mert éreztük a szükségét és kötelességünket önmagunk és mindannyiunk iránt.”⁸⁹ A diáklapot a szerkesztő az öntudatos magyar ifjúságot összekötő, táborba szervező, nélkülözhetetlen kapocsnak képzelte, amely teret ad a jövőért vívott harcuknak. Ha összefogunk, lesz erőnk annak bizonyítására, hogy jelen vagyunk a társadalomban – írta a szerényen csak D. E.-ként jelzett szerző, amit az utána következő Sz. Z. *Indulunk* című írásában megerősített.

Négy géppel írott oldalon át sorakoztak a diákdolgozatok: P. F. a *Húsvéti hangulatról*, K. Gy. az *Áprilistről* vetette papírra a gondolatait, a legmegkapóbb írás azonban D. L. *Petőfi János vitéze* című értekezése. S ahogyan az a reményteli laphoz illik, a szerkesztőség a Híreink rovatban beszámol az aktuális eseményekről, keresztretjévenyt közöl, s jelzi, annak megfejtését a következő számban fogja közölni. Az egész pajkos, derűs, felszabadult gyermeki világ, mint amikor a kamasz a számára még túl nagy kalapot a tükör előtt felpróbálja, és nagyot dobban a szíve a vakmerősége nyomán.

A *Vagyunk* második száma két héttel később, 1939. április 23-án került az olvasók kezébe, immár hat oldalon. „Az ifjúság az erő, lendület és tenniakarás érzése. Ez az érzés fűtött bennünket különösen akkor, mikor elhatároztuk, hogy megindítjuk ezt a lapot, ezt a néhány oldalas lapocskát, a mi tenniakarásunk kifejezőjét. Csak pár oldalas, de lehet több is, ha mindnyájan úgy akarjuk” – szól a biztatás a *Lapot szerkesztünk*

mi, ifjúság című vezércikkben.⁹⁰ Az igazán lényegeset azonban Fejes Lili *A mai lányok* című dolgozatában fogalmazta meg, amikor így szabadkozott: „Nézzétek el, ha netán írásom hiányos lenne, mert ez az első magyar dolgozatom.” Ebben az egész történetben ez az igazán szívbe markoló! Hogy a királyi Jugoszláviában egy magyar többségű Tisza-parti városban akadt egy tucatnyi ifjú, aki magyarul szeretett volna írni és olvasni, aki ragaszkodott nemzete kultúrájához és irodalmához. Páthy F[erenc] *Az Alföld Petőfi költészetében* című dolgozata a bizonyosága annak, hogy a fiatalok jó úton indultak el. Nyelvművelő rovatában ugyancsak Páthy Ferenc kérdezte meg az olvasót: *Tudsz-e magyarul?*

A szerb királyi rendőrség azonban nem nézte tétlenül a magyar diákok önképzőkörét és a magyar ifjúsági lap megjelenését. Államellenes szervezkedést látott a kezdeményezésben, és az államvédelem teljes szigorával csapott le a gimnazista ifjakra – és a mögöttük sejtett pártfogóra, dr. Draskóczy Ede ügyvédre. A történetben annyi az igazság, hogy a délvidéki magyar irodalom spiritus rectora vasárnap délutánonként a magyar önképzőkör tagjainak a saját lakásán magyar irodalom-órát tartott, amelynek keretében a magyar klasszikus irodalomról beszélt. A szándéka tiszta és nemes volt, hiszen már tizenkét évvel korábban *Elnöki megnyitó beszéd a Magyar Népkör 1927. január 30. közgyűlésén* című előadásában rámutatott: „Nagyon jól tudjuk, hogy a magyar irodalom, művészetek és történelem megismerésének és elsajátításának egyedüli tanítómestere a jelenlegi viszonyaink között a jól felszerelt könyvtár, mert az a többségi államnak nincs programjában, hogy elsajátítsuk a mi speciális faji kultúránkat. Tudjuk és értjük, hogy magunkra vagyunk utalva, saját erejünkre, saját lelkiismeretünkre, s ez a magunkrautaltság kell, hogy minden ambícióinkat reáirányítsa azokra a lelki kincsekre, amelyeket összegyűjteni, felhalmozni és terjeszteni csak könyvekben lehet. Ismerjük feladatunkat a kultúra ápolása, művelése és terjesztése körül és lelkiismeretünk figyelmeztet kötelességünkre, emellett mindenkit arra a legegységesebb műveltségi fokra, amelynél az európai magyar ember fogalma kezdődik. Ismerjük azt a parancsot, mert hiszen ma, midőn iskoláink nem teljesítik ezt a részét a mi lelki nevelésünknek, sokszoros kötelességünk a könyv uralmát megvalósítani.”⁹¹

A királyi Jugoszlávia rendőrsége azonban nem osztotta a véleményét. A történetet egyedül a

⁸⁹ D. E.: *Magyar lányok, fiúk*; *Vagyunk – A sztáribecseji magyar önképzőkör lapja*; I. évf. 1. szám, 1939. április 9. 1. p.

⁹⁰ *Lapot szerkesztünk mi, ifjúság*; *Vagyunk – A sztáribecseji magyar önképzőkör lapja*; I. évf. 2. szám, 1939. április 23. 1. p.

⁹¹ Draskóczy Ede: *Elnöki megnyitó beszéd a Magyar Népkör 1927. január 30. közgyűlésén*; *Tiszavidék, 1927. február 6., 1–2. p. és február 13. 1–2. p.*

Nagybecskereken megjelenő *Híradó* című hetilap írta meg, a tudósítást azonban a cenzúra törölte – a nyomdász jóindulatán múlott, hogy a kutya nyelv mégis megmaradt. *Kizártak három tanulót a sztáríbecseji gimnáziumból* címmel a lap 1939. május 3-i száma számolt volna be az eseményről, ha a piros ceruza megengedte volna. „Dr. Draskóczy Ede sztáríbecseji ügyvéd vasárnaponként magyar irodalomtörténeti előadásokat tartott gyerekeinek. Ezek az előadásokon több ízben részt vettek Dr. Draskóczy Ede gyermekeinek barátai is, akik elhatározták, hogy diáklapot adnak ki *Vagyunk* címen. A diáklapot írógépen állították elő, és annak két száma megjelent. A vasárnapi irodalmi előadásoknak és a diáklap megjelenésének híre járt, és a tanári kar kizárta két évre a becsei gimnáziumból Draskóczy Ede és Páthy Ferenc VII-es, valamint Danis László VI-os gimnazistákat. A diákok ellen megindított vizsgálatba belekapcsolódott a sztáríbecseji járási főszolgabírórság is, amely dr. Draskóczy ellen is megindította az eljárást tiltott gyülekezés címen. A szolgabírórság kihallgatásra idézte be a diákokat, akik részt vettek az irodalmi előadásokon, és mire azok visszatértek az iskolába, a többi diák kidobta tankönyveiket az udvarra. Az ügy további folytatása az volt, hogy ismeretlen tettesek éjszaka beverték dr. Draskóczy Ede és id. Páthy Ferenc lakásának ablakait.”⁹²

Az állambiztonsági kockázatot jelentő önképzőköri ügy ezzel azonban még nem ért véget. A perbe fogott ügyvéd ellen lefolytatott nyomozást követően a *Sztáríbecseji főszolgabírórság mint rendőri büntető bíróság* 1939. május 13-án hozott ítéletet. A Kih. sz. 399/1939 számú végzésben ez olvasható: „A Dr. Draskóczy Ede sztáríbecseji ügyvéd elleni kihágási ügyben, melyet az egyesületekről, gyűlésekről és gyülekezésről szóló törvénybeütköző kihágás címen indítottak ellene, a főszolgabírórság a nyilvános tárgyalás és bizonyító eljárás lefolytatása után a gyűlésekről és gyülekezésről szóló törvény 37 § alapján a következőképp ítélkezett: »Dr. Draskóczy Ede 47 éves, evangélikus vallású ügyvéd, nős, katonai volt sztáríbecseji lakos bűnös az egyesületekről, gyűlésekről és gyülekezésről szóló törvénybe ütköző kihágásban, amit azáltal követett el, hogy a sztáríbecseji állami gimnázium növendékei sorából a lakásán »magyar önképzőkört« alakított, és ugyanezzel gyülekezéseket tartott az illetékes

hatóság tudta és jóváhagyása nélkül, ezért a fenti törvény 36 § alapján 5 napi rendőrségi elzárásra és 1500 dinár pénzbüntetésre ítélte, mely összeget végrehajtás terhe alatt 15 napon belül kell befizetnie a sztáríbecseji községi pénztárba azzal, hogy behajthatatlanság esetén ez a büntetés további 15 napi elzárásra változtatható át, amit a sztáríbecseji rendőrkapitányság fogdájában kell kitölteni.«⁹³ Az indoklás részletesen kifejti: Draskóczy Ede beismerte, hogy a lakásán megjelent a helybeli gimnázium néhány tanulója, de tagadta, hogy a találkozások során illegális tevékenységet folytattak volna. A diákok azért gyülekeztek nála, hogy magyar verseket olvassanak, hogy megismerjék a magyar irodalmat, hogy magyar könyveket vegyenek a kezükbe.

A tárgyalás során tanúként kihallgatták Páthy Ferencet, Danis Lászlót, Komáromi Ottiliát, Antal Jenőt és Fetter Lászlót, az önképzőkör tagjait is, akiknek vallomásából kiderült, hogy „az elítélt” meghívására minden vasárnap fél kettőkor találkoztak annak lakásán, s ezeken a találkozókön „előadásokat tartottak az irodalomról, felolvasták egyes diákok referátumait, és vitát folytattak a beszámolókról”. Nevezettek elhatározták, hogy *Vagyunk* címen hetilapot indítanak, és pedig az illető hatóságok „tudta és jóváhagyása nélkül”, amivel a fennálló törvények ellen kihágást követtek el. A kihallgatást követően a diákokat átadattak az illetékes iskolai hatóságnak, amely rövid eljárás során közülük hármat kicsapott az iskolából. A Draskóczy Edére kirótt büntetés meghatározásakor az eljáró bíróság súlyosbító körülménynek vette, hogy a gyülekezési jogot éppen egy ügyvéd sértette meg.

A tárgyalás napján megjelent *Új Tiszavidék* című Óbecsei hetilap főszerkesztője, Csepela József *Az érem másik oldala* című vezércikkében feltűnő visszafogottsággal szólt a szerb hatóságok méltatlan eljárásáról. Írásából kitűnik, Draskóczy Ede bírósági meghurcoltatása a városban erősen felkorbácolta a kedélyeket: az önképzőkör perbe fogása és a litografált diáklap miatt kicsapott diákok esete komoly indulatokat váltott ki a lakosság körében, helye volt tehát a megszólalásnak, hiszen kezdett az ügy „sötét hátteret” kapni. „Azt hisszük – írta a lap főszerkesztője –, hogy minden kultúremlernek alapvető joga, hogy saját anyanyelvén írni, olvasni és beszélni tudjon, és túllő a célon bárki, aki ebben sértést vagy kihívást talál.”⁹⁴ Aki a Petőfi Sándor

⁹² *Kizártak három tanulót a sztáríbecseji gimnáziumból; Híradó, 1939. május 3. – A tudósításnak csak a kefelevonata maradt meg.*

⁹³ Kih. sz. 399/1939 – Az ítélet szövege a Petőfi Irodalmi Múzeum tulajdonában van. V 5258/32.

⁹⁴ Cs.: *Az érem másik oldala; Új Tiszavidék, 1939. május 13. 1. p.*

költeményei olvasásában és Arany János balladái tanulmányozásában ellenséges gesztust vél felfedezni, az a magyar kisebbség lojalitását kérdőjelezi meg. „Márpedig mi, lelkiismeretünk alapos megvizsgálása után is szemrebbenés nélkül állíthatjuk, hogy nemigen volt valaha a világtörténelem folyamán lojalisabb kisebbség a mienknél.” Ha pedig valaki az önérzetről beszél, vegye észre, hogy a jugoszláviai magyarságnak is van önérzete! – fejezte be írását Csepela József.

Tizenöt évvel korábban – 1924. november 30-án – Nagy Péter szerb király óbecsei szobrának leplezésekor Draskóczy Ede lapjában, a *Tiszavidék*ben vezércikkben üdvözölte az eseményt. Elmondta: a nagy, fehér márványszobor egy nagy ember küzdő és teremtő életét példázza; e küzdelem eredménye, hogy létrejött a délszláv népek közös állama. A mű tehát kész, s ha Péter király nem halt volna meg oly tragikusan fiatalon, élete során bizonyára azon munkálkodott volna, hogy „alattvalói mindegyikének lelkében elpalántálja a felebaráti szeretetet, vagy az állami életre átértékelve: a polgártársi szeretetet.”⁹⁵ De meghalt a király, és műve befejezetlen maradt. „mi magyarok – folytatta bátor okfejtését a cikk írója – Nagy Péter államába való tartozásunk következményeit a legvégsőig, s a legőszintébben levonjuk magunkra nézve, de türelmetlen sürgetői vagyunk e hatalmas mű teljes kiépítésének, amely immár a lelkekben kell, hogy folyjék. Úgy hisszük, hogy a lelkeknek ez a harmóniája oda emel bennünket, ahol mindnyájan egyenlők vagyunk, s mi úgy érezzük, hogy a magunk részéről e harmóniának feltételeit megvalósítottuk.” Tizenöt évvel később, 1939. májusában dr. Draskóczy Ede ügyvéd, a kisebbségi magyar élet megszervezésének nagy stratégája úgy vonult a szerb börtönbe, hogy a népek közösségéről vallott humánus elképzelései meddő álmok maradtak. Be kellett látnia, hogy Jugoszláviában a magyar kisebbség a felszabadult önképzőköri ténykedésig sem jutott el, holott már régen működnie kellett volna a magyarság érdekeit megjelenítő nemzetiségi intézmények sokaságának. Nemzeti önszerveződéstről álmódott ott, ahol a litografált diáklaptól is retteget a hatalom.

Ifjabb Draskóczy Ede, az óbecsei gimnáziumból kicsapott „renitens” diák a rá következő esztendőben, 1940-ben az újvidéki gimnáziumban érettségizett. Egy hetven évvel később írt levelében, visszaemlékezve a régi történetre, így fogalmazott: az

önképzőköri találkozókból és a diáklap megjelentetéséből „ügyet csak a gimnáziumi és a szerb hatóságok csináltak. Persze minden magyar kezdeményezést igyekeztek elfojtani és nem utolsósorban Apámat célba venni.” Céljaik elérése érdekében a meghurcoltatástól sem riadtak vissza.⁹⁶

A „vajdasági” magyar irodalom – és az a magányos kápolna

Draskóczy Edét mindvégig, korai publicisztikájától kezdve egészen a kései, a kisebbségi létezés körülményeit taglaló társadalombölcseleti tanulmányáig egyetlen, tiszta logikai rendbe szerveződő kérdéscsoport foglalkoztatta: hogyan lehet önmagára is ügyelő közösséggé formálni a szervezetlen, kétségbeesett bácskai és bánási magyarságot, hogyan lehet társadalommá szervezni a magányos emberek csoportját, eljut-e a közösség öntudatosításban az önmagáról történő gondolkodás kultúrigényéig, s végül, a kultúrigényeivel számot vető délvidéki magyarság megteremti-e a saját szuverén magyar irodalmat? Egyszerűbben: a táj emberének világlátása és alkotó ereje teremthet-e művészi igényű irodalmat úgy, hogy abban megmutatkozzon a saját sorsának a lényege?

1929-ben Szász István emlékét megidézve abban látta az ő nagyságát, hogy volt lelki és szellemi ereje leküzdeni a bácskai vidék nehézkedési törvényét. Akkor foglalkozott irodalommal, zenével és költészettel, amikor még csak nagyon keveseknek volt bátorsága a múzsák útítársává szegődni. Hódolat a más fajtájú embernek, akinek volt bátorsága elrugaszkodni a vidék lápos talajától. „Milyen egészen más fajtájú ember volt Szász István, akinek az a kis zöld füze a bácskai föld szurkosan ragadós nehézkedési törvényének a felröppenés csodájával vetett fittyet!” Szinte másodlagos a kérdés, hogy milyenre sikeredett pályájának a röpte. Szász István ott próbált meg szárnyalni, ahol „a felröppenés már maga is ünnep”.⁹⁷ Az utána következő közel fél évszázad során változott-e bármi is a délvidéki ugaron? Segíti-e az irodalom intézménye és vele együtt a közösségi elvárás, az írói-költői szárnyalást? „[...] voltak-e az ébredő délvidéki szellem képviselői között égberontó tüzes lelkek?” – kérdezte ugyanazt 1944-ben Draskóczy a *Magyar kisebbségi irodalom a Délvidéken* című, a *Délvidéki Szemlé*ben megjelent tanulmányában. Egy évvel korábban, 1943-

⁹⁵ d. e.: **Nagy Péter király szobra**; *Tiszavidék*, 1924. november 30. 1–2. p.

⁹⁶ Ifjabb Draskóczy Ede levele; Makó, 2011. március 16.

⁹⁷ Dr. Draskóczy Ede: **Emlékezés Dr. Szász Istvánról**; *Tiszavidék*, 1929. december 8., 2–3. p.

ban, Szenteleky Kornélra emlékezve is Szász István sorsához fogható módon látta emberfelettinek a szellem szárnyalás lehetőségét: „Bácskában nem lehetett hagyományokról felröppenni. Nem volt itt mire rádobbantani, hogy felszárnyalhasson a szédítően édes lendület lebbenésébe. Az árva és hagyománytalan bácskai síkságon a feltörő magyar ösztön volt az első mozdulat a semmiben. A szorongató és félelmetes sötétségben az első sikoly. Gyötrött testében szelíd lélek lakott, de szelídségébe is meg nem félemlíthető erő. Halk volt, de zaj soha el nem nyomta. Szóval, de szavak zúduló áradatával soha félre nem taszítható. Csendes, de küldetéses hitében téveszthetetlen és makacs erejű. Érezte, hogy életének kiszabott ideje alatt meg kell járnia a bácskai síkság egyetlen magaslatát: a kálváriát” – írta a *Hoztuk a zászlót* című tanulmányában.⁹⁸

Kései számvetéseinek kétségtelenül az egyik legfontosabb – és egyben az utolsó – írásban, azzal készült szembenézni, hogy neki magának és a köréje szerveződő lelkes seregetnek, a „törvényalkotó nemzedéknek” sikerült-e megteremtenie az utódállamok kisebbségi magyar irodalmihoz rangban, tekintélyben és színvonalban méltó délvidéki irodalmat? Az alkotó szellemnek volt-e ereje felröppenni ott, ahol korábban ez csak kivételes keveseknek sikerült? Csak a szüreti hajnalon lehet ilyen büszke, rangot és tiszteletet sugárzó a gazda, amikor számba veszi a terméstől roskadozó tőkéket: „Az irodalomtörténet finom mérlege szerint – írta – lehet, hogy a délvidéki szemmel képviselői kicsinyek és kevesek voltak, de az Isten néha éppen a méltatlanokkal végezteti el nagyságos dolgait. És akkor és ott a legszentebb dolog az élet megmentése volt. A kétszeresen decentralizált délvidéki irodalomnak ez az életmentés volt igazi küldetése és legtisztább érdeme. A délvidéki irodalom harcos önvédelem és lelkes hit. Nem választotta a passzív rezisztencia kényelmes, de meddő magatartását. Inkább az élet ébresztője, a nemzeti öntudat serkentője lett, mikor sokan a környezet és a sors szörnyű nyomása elől az álmodozásba menekültek. Az írók a közöny és a tunya álmodozások ellen harcoltak.”⁹⁹ Az öntudat lámpagyújtogatói voltak mindannyian, akik tollat vettek a kezükbe, akik felálltak a katedrára, vagy a közművelődési egyesületek irányítását vállalták; valamennyien a magyarság egészének megmentéséért vállalták a küzdelmet.

A helyét kereső délvidéki irodalom kezdetben csak az újságok lapjain, majd a folyóiratokban és könyvekben is az új élet új formába öntésén fáradozott. Draskóczy Ede elismerte ugyan, hogy vidékünk magyar irodalmának kezdetei a *Bácsmegyei Napló* hasábjaira nyúlnak vissza, de a „fizető szállásvendégek” jelenlétéből eredő „hotel-kultúra” elleni tiltakozás hamarosan megfogalmazta az igényt, miszerint nem elegendő csak magyar nyelven írni, hanem magyarul is kell az irodalmat szolgálni! A ráébredésnek és az önmagára találásnak ez a korszaka az 1928–1929-es esztendőben a *Vajdasági Írás* lapjain és az Óbecsei Helikon programadó találkozója során játszódott le. Az 1929. január 6-i délszláv királyi diktatúra megfosztotta a magyar kisebbséget a politikai cselekvés – az önszerveződés – lehetőségétől, s ettől kezdve kizárólag a kultúra és irodalom vette át a „délvidéki magyar nemzeti élet” irányítását. Az irodalom volt a közélet színtere, ezen belül zajlott minden, ami értelmet adott az életnek.¹⁰⁰ „A kisebbségi sorsnak nagy élménye – foglalta össze munkássága nagy tapasztalatát Draskóczy Ede – a délvidéki irodalomban mélyvizű forrásként buggyant elő, de vele együtt ömlött minden, ami az irodalmat ehhez a földhöz kötötte. Így határozta meg a délvidéki irodalmat annak a földnek sajátossága, melyen a magyarság élt, az a néprajzi jellegzetesség, amely belőle kiütközött, az anyagi élet számtalan nehézsége, amellyel küszködött, a megélhetés ezer gondja, mellyel számot kellett vetnie, a matéria különös rendje, melyet messziről jövő ismeretlen törvények és a belföldön készített jól ismert paragrafusok alakítottak. Így határozta meg ezt az irodalmat a magyarok és nem magyarok szokásai, erkölcei, egymástól elhatárolódó hagyományai, szembeszállásuk vagy egymáskeresésük, a történeti múlt és az élő jelen, szóval mindaz, amitől egy bizonyos időben és helyen emberi létünkkel függünk, és amitől örök áhítással az Isten felé folyton elvágunk.”

A délvidéki magyar irodalom igazán nagy közösségi tette a kollektív élmény felfedezése és a kollektív emlékezet megteremtése volt. Ennek a szolgálatába szegődött mindenki, aki a Délvidéken tollat fogott a kezébe: a „nyugati kultúrájú írók, parasztokat sorjáztató elbeszélők, motorikus erejű szervezők, lihegő és fújtató mozdonyok, formákat tördelő újkeletű modernünk, lobogó hajú, tiszta homlokú lírikusunk, kispolgári problémákat fölvető novellis-

⁹⁸ Draskóczy Ede: *Hoztuk a zászlót...*; Kalangya, 1943. július 15. (7. szám) 295. p.

⁹⁹ Draskóczy Ede: *Magyar kisebbségi irodalom a Délvidéken*; Délvidéki szemle, 1944. június (6. szám), 244. p.

¹⁰⁰ Draskóczy Ede szavaival: „Az irodalom maga a közélet volt: ennek minden átkával, terhével és gyönyörűségével.” – U. o. 247. p.

tánk, kísértetekkel küszködő, köddel vesződő, hajszolt, üldözött és szenvedő szépírónk, harcosan vitázó nyugtalanunk, szociális fájdalom lázongónk és lelkes hitvitázónk”. És a tanulmány írója helyén valónak tartja megnevezi azt a kis csoportot, amely „magja” volt a délvidéki irodalomnak: Senteleky Kornélt, Farkas Geizát, Fekete Lajost, Csuka Zoltánt, Szirmai Károlyt, Kende Ferencet, Cziráky Imrét, Herceg Jánost, Csuka Jánost és Majtényi Mihályt, akik az élményeken túl felfedezték és őrizték a táj kulturális hagyományát is.¹⁰¹

Draskóczy Ede, az óbecsei Magyar Népkör örökös tiszteletbeli elnöke, az írók és költők „ezüstkoszorús ünnepének” megálmodója, a Délvidéki Magyar Köz-művelődési Szövetség helyi elnöke, az Óbecsei Népbank elnöke, a helyi evangélikus egyház ügyésze, egykori lapszerkesztő és lelkes közéleti munkás családjával együtt 1944 őszén Budapestre költözött. Bizonyára még utolérte a hír, hogy óbecsei társát, az általa szerkesztett *Tiszavidék* lelkes munkatársát, Petrányi Ferenc apátplébánost a városba bevonuló partizánok elhurcolták, kegyetlenül megkínózták és bestiálisan meggyilkolták. A magyar nemzeti érdekek képviselői és védelmezői 1944 őszén már nem érezhették magukat biztonságban a Délvidéken, ezért az egész család felköltözött Budapestre a nagynénihez, dr. Bóna Pálné Draskóczy Emmához.

Budapest ostroma alatt, 1945. január 13-án tálat érte az Akadémia utca 5. számú házat, amely teljesen megsemmisült. „Ennek a háznak azt a csücskét, ahol ez a harmadik emeleti lakás volt, földig bombázták – írta egy kései levelében ifjabb Draskóczy Ede. – Nagynéném a ház udvarán volt kiterítve, jó Anyámat egy szomszédos pincében ta-

láltuk meg egy hordágyon. Édesapámat nem találtuk meg. Orvosi segítséget nem kaptunk”.¹⁰² A leomló falak temették maguk alá azt az embert, aki talán a legtöbbet tett a délszláv királyság feudumába került magyar közösség társadalmi megszervezése érdekében. Halálát sokan siratták, a végtisztességet azonban Óbecsén máig nem adták meg neki. De akik szerették őt, és emlékeikben megőrizték előkelően nemes alakját, késő nyári estén a Tisza-part felől jövet olykor látják elsuhanni őt a Zöldfás utcai félhomályban, amint éppen belép a magára maradt evangélikus templom ajtaján. S aki kaput nyit neki, arra biztatón rátekint, a vállánál fogva a platánok felé fordítja, és közel hajolva arcához, elmondja neki: „Ezt nevezük tájnak, amely bennünket, embereket megfog, és rabjává ejt. Nem úgy, hogy ő ragad magához, és tart fogolyként bennünket meg nem oldozható bilincsekkel, hanem úgy, hogy ezt a tájat mi alakítjuk át lényeggé. Minden csak haszontalanság, hulladék, csorba cserép, amit nem a lélek tükröz. Csak annyi a miénk, amennyit a lélek mienkké hasonít. Sem a dolog, sem a személy, sem eszme nem lehet a miénk, míg a lélek kohójában úgy hozzánk nem forrad, hogy az egésznek természetes részévé válik. A táj is csak akkor a miénk, ha itt belülről már valójában szellemmé finomult. Az egész tájból csak annyi a ténylegesen megfogható és tapintható, amennyit lelkünkben belőle valóságként őrzünk. És kétségtelen, hogy ez a szellemmé finomult külső valóság: a lelki táj benyomul az irodalomba.”¹⁰³ És mögöttük nesztelenül becsukódik a kápolna kapuja.

Óbecse – Budapest, 2011 májusa

¹⁰¹ Ez a nemzedék „ha mást nem is tett, mint hogy a nekünk ásott temetőárkot betemette és elsimította a jövő élet alkotóinak simább útjává, akkor is, talán névtelenül, de történelmet írt.” U. o. 250. p.

¹⁰² Ifjabb Draskóczy Ede levele a tanulmány szerzőjéhez. Makó, 2011. március 7.

¹⁰³ Draskóczy Ede: *Magyar kisebbségi irodalom a Délvidéken*; *Délvidéki szemle*, 1944. június (6. szám), 247. p.